

FLORON Nieuws

In de voetsporen van Charles Darwin

Barbara Gravendeel

Charles Darwin publiceerde in 1885 een inspirerend boek helemaal toegespitst op de aanpassingen van orchideeën aan bestuivers ter bevordering van kruisbestuiving. Zorgvuldig geformuleerde hypothesen werden getoetst aan nauwgezet beschreven eigen waarnemingen. Modern evolutionair onderzoek bouwt hier nog steeds op voort. Zo is bijvoorbeeld onlangs ontdekt hoe de Brede wespenorchis bestuivers lokt en waarom de Herfstschroeforchis zowel linksom- als rechtsom draaiende bloeiwijzes heeft.

Hoe de Brede wespenorchis wespen lokt: een uitgeknipte strategie!

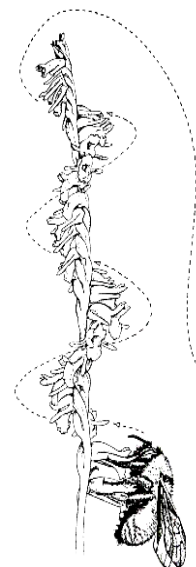
Brede wespenorchis met wesp R.v.V

De Brede wespenorchis (*Epipactis helleborine*) wordt bestoven door wespen (*Dolichovespula sp.*, *Paravespula sp.*, *Vespula sp.*). Deze drinken de zoet geurende nectar die afgescheiden wordt in het achterste deel van de bloemen. Honingbijen en hommels, normaal niet vies van zoete nectar, laten de Brede wespenorchis volledig links liggen en Charles Darwin verbaasde zich daarover. Ruim honderd jaar later werd dit mysterie opgehelderd door Pools en Duits experimenteel onderzoek. Met behulp van gaschromatografie werd ontdekt dat de nectar van de Brede wespenorchis signaalstoffen bevat die door planten worden afgescheiden wanneer deze belaagd worden door bladettende rupsen. Wespen die op rupsen jagen komen op deze signaalstoffen af. In het geval van de Brede wespenorchis worden geen rupsen aangetroffen maar nectar. Dit is voor de wespen echter geen teleurstelling maar juist een aangename verrassing. Eind augustus - de bloeitijd van de Brede wespenorchis - moeten volwassen wespen namelijk overschakelen op een ander dieet. De hele zomer zijn ze van suikers voorzien door hun opgroeiende larven. Aan het einde van de zomer vliegen deze echter uit en de volwassen wespen zijn dan aanwezig op rottend fruit en nectar voor hun

dagelijkse energiebehoefte. De nectar van de Brede wespenorchis bevat veel suiker. Ook is ze rijk aan morfine. Wespen die van de nectar gedronken hebben raken versuft en blijven daardoor nog even in de bloem rondkruipen alvorens weer weg te vliegen. Hierdoor komen ze met hun kop tegen het helmhokje met pollenklompjes aan. De pollenklompjes zijn voorzien van een kleverig steeltje dat zich razendsnel aan de kop van de wesp hecht. Als bij een volgend bloembezoek de meegenomen pollenklompjes op de kleverige stempel terecht komen vindt kruisbestuiving plaats.

Draaiing van de Herfstschroeforchis: een mooi voorbeeld van antisymmetrie

De meeste asymmetrische organismen komen maar in één vorm voor. Uitzonderingen zijn platvissen die hun ogen en mond zowel op de linker- als rechterkant van hun lichaam kunnen ontwikkelen en slakken waarvan de schelp zowel links- als rechtsgedraaid kan zijn. Als verschillende vormen van een soort door elkaar voorkomen wordt dit antisymmetrie genoemd. Dit fenomeen is zeldzaam en komt slechts bij een handjevol soorten voor waaronder orchideeën. Charles Darwin verwonderde zich al over de achterliggende mechanismen. Een tipje van de sluier lijkt nu opgehelderd.

(uit: Catling, 1983)

(*Bombus*) en honingbijen (*Apis mellifera*). Deze landen altijd onderop de bloeiwijze en lopen vervolgens spiraalsgewijs omhoog. Met de zuignoot wordt naar nectar in het achterste deel van de open bloemen gezocht. Als tegen het helmhokje wordt gestoten hechten de kleverige stuifmeelklompjes zich aan het bovenste deel van de zuignoot. Open bloemen op één plant hebben nog geen volledig ontwikkelde

Van de bloeiwijzen van de Herfstschroeforchis (*Spiranthes spiralis*) komen drie vormen door elkaar voor: linksom draaiend, rechtsom draaiend of ongedraaid.

De verdeling van deze drie vormen in wilde populaties is niet gelijk: 52% draait linksom, 39% rechtsom en 9% helemaal niet. In Leiden is experimenteel onderzocht of deze scheve verdeling met bestuiving te maken heeft. De Herfstschroeforchis wordt bestoven door diverse soorten hommels

stempels als de pollenklompjes in de helmhokjes rijp zijn. Pas een paar dagen later zijn de stempels in staat om pollen te ontvangen. De Herfstschroeforchis voorkomt zo zelfbestuiving en optimaliseert kruisbestuiving en genetische uitwisseling.

In een observatiekooi werden beurtelings hommels losgelaten op één van de drie vormen van een bloeiende Herfstschroeforchis. Het gedrag werd genoteerd en statistisch geanalyseerd. Hieruit bleek dat naar nectar zoekende hommels zich significant anders gedroegen: sommige hadden een sterke voorkeur voor linksom over de bloeiwijze lopen en andere voor rechtsom. Linksom draaiende bloeiwijzen ontvingen significant meer bloembezoeken. Het lijkt erop dat bestuivers links- of rechtshandig zijn. De Herfstschroeforchis speelt hierop in door verschillende bloeiwijzevormen aan te bieden en de kans op bestuiving daarmee te optimaliseren.

Hondskruid ND

'Bijzondere planten beter in beeld'

Wout van der Slikke

'Bijzondere planten beter in beeld' is het motto waarmee FLORON in 2009 de aandacht richt op het belang van bescherming van planten in ons land. Orchideeën staan als herkenbare en aantrekkelijke soortgroep centraal. We brengen een 'zoekkaart orchideeën' uit, produceren een nieuwe poster 'Orchideeën in Nederland', schrijven een artikel in Grasduinen over orchideeënrijke plekken in Nederland, organiseren enkele orchideeëncursies en maken een tentoonstellingshoek in Naturalis. Met de bundeling van ondermeer deze activiteiten laten we het brede publiek kennismaken met bijzondere planten, de noodzaak van bescherming en het belang van het doorgeven van waarnemingen daarbij. We werken nauw samen met de Werkgroep Europese Orchideeën van de KNNV en op onderdelen ook met Stichting Veldwerk Nederland, Grasduinen en Naturalis. Financiering is grotendeels afkomstig uit de Regeling Draagvlak Natuur van het ministerie van LNV.

Afscheid

Op 1 januari eindigde het dienstverband van Arnout-Jan Rossenaar en op 1 februari dat van Bart Vreeken en Kees Groen. Zij vertrokken niet vrijwillig bij FLORON maar helaas moest hun dienstverband worden beëindigd vanwege de slechte financiële situatie. We vinden het erg vervelend dat we deze maatregel hebben moeten treffen maar dit was de enige manier om een faillissement af te wenden.

We vinden het belangrijk nog eens te benadrukken dat de drie mensen bij FLORON moesten vertrekken om alleen financiële redenen. Eventuele andere redenen, denk aan persoonlijk functioneren, hebben bij onze overwegingen dus absoluut geen rol gespeeld. Sterker, wij hebben het als zeer positief en ook moedig ervaren dat zij alle drie tot en met hun laatste werkdag hebben doorgewerkt om hun projecten nog af te kunnen ronden. Deze inzet en betrokkenheid waarderen we enorm.

Het spreekt voor zich dat een ontslag zwaar ingrijpt, ook op de persoonlijke situatie van de drie mensen. We hopen dan ook zeer dat het de mensen snel weer zal lukken ander en passend werk te vinden. De betrokkenen hebben op passende wijze afscheid genomen van hun collega's en de directeur a.i.. Als bestuur willen we hen alle drie heel graag van harte bedanken voor hun inspanningen voor FLORON.

Namens het bestuur
N. Jeurink voorzitter

Nieuwe bezetting Landelijk Bureau

Jos Teeuwisse Directeur a.i.

Vanaf van 1 februari werken er nog 5 medewerkers op het landelijk bureau. Qua functies gaat het om twee projectleiders, een projectmedewerker, een databankbeheerder, boekhouder en een directeur a.i. voor 1 dag per week. Door het vertrek van drie ervaren collega's moet het werk nu worden overgenomen door de bovenstaande kleine bezetting. Het wegwerken van de achterstand en het opnieuw structureren van de huidige werkvoorraad kost enige tijd. Daarnaast moet er ook gewerkt worden aan het binnenhalen van nieuwe opdrachten. In feite is er sprake van "een winkel die verbouwd wordt terwijl de verkoop doorgaat". U zult begrijpen dat dit geen geringe klus is. Op de website van FLORON staan de huidige medewerkers vermeld.

Ondersteunen Vrijwilligers

Jos Teeuwisse Directeur a.i.

Het uitvoeren van betaalde opdrachten krijgt noodzakelijkerwijs nu voorrang. Dit is de enige manier om de begroting van FLORON sluitend te krijgen. Dit jaar wordt gemikt op een bescheiden positief resultaat. Wij vragen de vrijwilligers enig geduld om de situatie op het Landelijk Bureau goed op de rails te krijgen. Gelukkig zijn er enkele betaalde projecten waar het ondersteunen van bepaalde vrijwilligersactiviteiten wel in is opgenomen.

Ook rond het beheer van de data zijn er nog veel onzekerheden. De floradatabank wacht nog op de afronding van de Nationale Databank Flora en Fauna. Dit project vordert gestaag, maar blijkt een enorme klus te zijn. Twee jaar geleden was de verwachting dat er op korte termijn al een goed werkend invoerportal voor waarnemers beschikbaar zou zijn. Het ziet er naar uit dat die faciliteit pas dit jaar beschikbaar komt.

De achterstand bij de digitalisering van de data van de afgelopen jaren kan de komende maanden worden weggewerkt, maar het zichtbaar maken duurt nog wat langer. In de volgende nieuwsbrief hoop ik u hierover nader te kunnen informeren.

Waarnemingsprojecten veldseizoen 2009

Wout van der Slikke

Voor komend veldseizoen staan er weer diverse landelijke waarnemingsprojecten op het programma.

Fietsen voor Koolzaad

In 2009 besteed FLORON extra aandacht aan gele kruisbloemigen. Met 'Fietsen voor Koolzaad' willen we meer zicht krijgen op het voorkomen van Koolzaad en Raapzaad. Fiets mee en breng je vondsten op naam met de onlangs toegestuurde insteekkaart voor in de flora. Op de variadag heeft Sheila Luijten van het Instituut Biologie in Leiden (IBL) tijdens een presentatie de achtergrond van dit project toegelicht. Naast IBL participeren ook FLORON en Centrum van Milieukunde Leiden (CML). Wie waarnemingen wil doorgeven of een route wil fietsen is daartoe van harte uitgenodigd. Hoe dat in zijn werk gaat is te zien op www.floron.nl/koolzaad.

Selectiehokken

In 2006 is FLORON gestart met een gestructureerd herbezoek van km-hokken die in het verleden al in twee perioden goed onderzocht zijn. Ook in 2009 gaan we op deze voet verder. Het gaat om een volledige inventarisatie van de soorten in deze 'selectiehokken'. Helaas zijn er niet overal voldoende floristen beschikbaar om al deze hokken opnieuw goed te onderzoeken. De resultaten zijn waardevol omdat ze een goede vergelijking van de ontwikkeling van soorten in de tijd mogelijk maken. Elk district beschikt over een set van selectiehokken. De districtscoördinator heeft daarvan een overzicht. Ook streeplijsten van andere km-hokken zijn welkom, met name uit die gebieden die nog niet of al lang niet meer goed onderzocht zijn.

Detailgegevens aandachtsoorten

De laatste jaren is het belang van gedetailleerde vindplaatsgegevens van wettelijk beschermde soorten en Rode-Lijstsoorten sterk toegenomen. Ook bij FLORON hebben we hierop ingespeeld. Eerst met het Rode-Lijstproject en daarna met het Detailformulier en het Bedreigde Soorten Project. Alle detailgegevens blijven ook dit jaar weer welkom voor die soorten die op de streeplijst als h(abitarichtlijn), r(ode-lijstsoort) of d(oelsoort) staan aangegeven en ook voor alle overige a(bundantie)-soorten die vetgedrukt staan (= wettelijk beschermd zijn).

Speciale aandacht schenken we aan een set van circa 20 soorten uit deze groep. Dit onderdeel maakt deel uit van een verzoek van de Gegevensautoriteit Natuur. Op welke wijze daaraan verder invulling wordt gegeven en welke soorten het betreft is nog in onderhandeling. Zodra dit bekend is wordt hier aandacht aan besteed op de website: www.floron.nl.

Invasieve soorten

Invasieve soorten staan de laatste jaren sterk in de belangstelling. Ontwikkelingen in eigen land, maar zeker ook elders maken duidelijk dat sommige nieuwkomers tot grote problemen kunnen leiden. In eerdere nummers van FLORON Nieuws is daar meermalen aandacht aan besteed. Ook voor 2009 vragen we alle waarnemers in het veld alert te zijn op alle (potentieel) invasieve soorten. We vragen speciale aandacht om soorten die niet eerder in Nederland zijn aangetroffen snel en nauwkeurig bij ons te melden. Op de website van FLORON volgt binnenkort meer informatie over de soorten die komend veldseizoen speciaal in de belangstelling staan.

WAARNEMING.NL: een nieuw fenomeen in waarnemersland

Koos Ballintijn

WAARNEMING.NL gaat in FLORON-kringen regelmatig over de tong. Omdat blijkt dat er over deze organisatie en website veel onbegrip en gebrek aan kennis bestaat, leek het de redactie een goed idee om eens te gaan praten met Hisko de Vries, een van de grondleggers van deze opmerkelijk snel groeiende waarnemerssite. Hisko vertelde dat hij, zelf een actief vogelaar, tot voor kort nauwelijks een idee had van wat er in zijn eigen omgeving door andere mensen aan vogels gezien was. Als ervaren databaseprogrammeur rijpte bij hem het plan een website op te zetten waarop vogelaars hun waarnemingen konden uitwisselen. Gezien de vele ideeën die hij daarover had, leek het hem verstandig om samen te gaan werken met Dylan Verheul, die met dezelfde plannen rondliep. Begin 2004 ging de site de lucht in en in juli 2004 waren al 100.000 waarnemingen opgeslagen in de database. Sindsdien lijkt het alleen maar sneller te gaan. Inmiddels kunnen voor zo wat alle in Nederland voorkomende organismegroepen waarnemingen worden doorgegeven.

De organisatie

Op het ogenblik telt de organisatie achter de internetsite twee betaalde medewerkers, terwijl Alex Kwak en Jos Bredek als vrijwilligers de programmatuur voor PDA's en smartphones verzorgen. Daarnaast telt WAARNEMING.NL een groot aantal vrijwilligers, die assisteren bij het compleet en correct houden van de soortenlijsten en bij de controle op de ingevoerde waarnemingen.

Invoeren

Hoewel iedereen vrij op de site mag rondneuzen, heb je om zelf je waarnemingen in te voeren een inlogcode (en een pc) nodig. Maar dan kun je ook onbeperkt waarnemingen en foto's van de waargenomen soorten naar de site uploaden. Dit kunnen losse detailwaarnemingen zijn, maar ook FLORON-streeplijsten kunnen op de site worden ingevoerd. Over het maken van backup's hoeft je je geen zorgen te maken, dat doet WAARNEMING.NL voor je en je kunt op ieder moment de waarnemingen die je hebt ingevoerd ophalen. Die worden dan in een spreadsheet aan je toegestuurd. In principe kan iedereen de door anderen ingevoerde waarnemingen zien, tenzij het om kwetsbare soorten (vangen, uitsteken) gaat. Dan worden waarnemingen vervaagd op kilometer- of uurhokniveau.

Waarnemers kunnen aangeven of hun waarnemingen aan de betreffende PGO kunnen worden doorgegeven. Wat de site voor waarnemers bijzonder aantrekkelijk maakt, is het levendige forum. Hier kunnen beginners met hun vragen terecht, worden soorten uitgebreid besproken en komen veel voor waarnemers interessante onderwerpen aan bod. DC's kunnen hier hun excursies aankondigen en zo in contact komen met nog onbekende waarnemers.

Mobiel waarnemen

Sinds een aantal jaren is het mogelijk om voor het inventariseren gebruik te maken van een PDA/GPS combinatie of een smartphone met ingebouwde GPS. Thuis aangekomen hoeft je de op de PDA opgeslagen waarnemingen alleen maar via de PC te uploaden naar WAARNEMING.NL. Met de smartphone komt de PC er niet eens meer aan te pas en gaan de gegevens vanuit de smartphone rechtstreeks naar de site (via mobiele telefonie).

Digitaal invoeren in het veld

BO

Plantenwaarnemingen

Op WAARNEMING.NL kun je zowel streeplijsten invoeren als puntwaarnemingen (d.w.z. waarnemingen met precieze locatie). Deze precieze locatie kan uit je GPS komen of via het aanwijzen van de locatie op een Google kaartje tot stand komen. In tabel 1 is te zien hoeveel plantenwaarnemers er in de afgelopen 3 jaar waarnemingen hebben ingevoerd en om hoeveel waarnemingen het daarbij gaat.

jaar	aantal waarnemers	aantal waarnemingen
2006	495	46.081
2007	888	119.820
2008	1.110	131.895

Tabel 1: Aantal plantenwaarnemers en plantenwaarnemingen op WAARNEMING.NL

Voor de FLORON-achterban is het natuurlijk interessant om te weten hoeveel waarnemers er (mede) voor FLORON strepen en om hoeveel waarnemingen dat dan jaarlijks gaat.

In tabel 2 zijn deze gegevens samengevat.

Jaar	Aantal waarnemers dat gegevens naar FLORON heeft laten exporteren	Aantal waarnemingen die aan FLORON zijn doorgegeven
2006	481	36.654
2007	870	94.236
2008	1.094	117.426

Tabel 2: Aantal waarnemers die hun plantenwaarnemingen aan FLORON ter beschikking stellen en het aantal aan FLORON beschikbaar gestelde waarnemingen

Kwaliteitscontrole

Het blijkt dat er nogal wat vragen leven over de kwaliteit van de door Waarneming.nl aangeleverde gegevens. Op het ogenblik worden de plantenwaarnemingen door een tiental ervaren floristen, onder wie een aantal afkomstig uit FLORON-kringen, beoordeeld. Aan de meer bijzondere waarnemingen zijn vaak foto's toegevoegd die helpen bij de controle. Bij FLORON gaan deze gegevens daarna nog eens door het FORGET-programma heen, waardoor de DC's nog een extra controle kunnen uitoefenen. Op het ogenblik wordt door WAARNEMING.NL met de VOFF, en indirect ook met de Gegevensautoriteit Natuur (GaN), gewerkt aan een nieuw controlesysteem dat voor zowel TELMEE als WAARNEMING.NL de kwaliteit van de aangeleverde waarnemingen moet gaan bewaken.

VOFF/FLORON en Waarneming.nl

Jos Teeuwisse Directeur a.i.

De VOFF (en dus ook LB FLORON) onderhoudt een goede relatie met Waarneming.nl en is al enige tijd doende om een samenwerkingsovereenkomst af te sluiten. Die overeenkomst gaat er zeker komen. In elk geval is duidelijk dat alle data, ingevoerd via Waarneming.nl en Telmee.nl, naar de Nationale Databank Flora Fauna (NDFP) gaan. Het realiseren van het bouwwerk NDFP blijkt een zeer ingewikkelde klus te zijn. De VOFF zit samen met de Gegevensautoriteit Natuur (GaN) en IBED (UVA) in het bouwconsortium. Een definitieve overeenkomst tussen GaN en VOFF gaat over veel meer zaken dan alleen het invoeren van waarnemingen (ook over taxonomie, dataconversie, beheer data, leveringsvoorwaarde, etc.). Vandaar dat een langjarige overeenkomst tussen GaN en VOFF tijd kost. Een definitieve overeenkomst VOFF – Waarneming.nl wacht nog op de overeenkomst GaN – VOFF. Ik verwacht in de volgende Nieuwsbrief te kunnen melden dat beide overeenkomsten rond zijn. In elk geval komen alle data die worden ingevoerd op Waarneming.nl straks ook beschikbaar voor FLORON.

INVENTARISATIE VOORLANDEN FLEVOLAND 2008

Egbert de Boer

Nadat in 1942 in de voormalige Zuiderzee de Noordoostpolder droog viel, werd duidelijk dat aanleg van de nieuwe polder tegen het oude land een verkeerde beslissing was geweest. Het oude land verdroogde. Bij de drooglegging van Oostelijk Flevoland in 1957 en Zuidelijk Flevoland in 1968 kwam er tussen het oude en het nieuwe land een strook water: de Randmeren. Aan de polderzijde werden in de Randmeren onder aan de dijk terreinen opgespoten voor recreatie, de VOORLANDEN.

In 2008 heb ik op het traject tussen de Kamperbrug en de Eemhof alle voorlanden en dijken aan de waterzijde zoveel mogelijk op planten geïnventariseerd. Ondanks dat er al veel bekend was uit eerdere onderzoeken, (Bremer en Smit, 1995; Odé en Beringen, 2001) kwamen er toch weer nieuwe gegevens te voorschijn.

Tegenwoordig zijn de voorlanden voornamelijk in gebruik voor recreatie: bossen, fietspaden, stranden, campings, jachthavens, appartementen, festivalterrein, manege, vis- en aanlegsteigers. Op andere plaatsen staat het water onderaan de dijk, soms met een fietspad halverwege dijkvoet en kruin. Aan de voet ligt dikwijls een overgroeide basaltstrook en in het water soms golfbrekende keien.

De afstand tussen Kamperbrug en Eemhof bedraagt ongeveer 52 kilometer en ligt in 71 kilometerhokken. Het hele traject is driemaal gelopen: een voorlopige verkenning in februari – april, de inventarisatie in mei – juli, een afronding in augustus – september.

De Randmeren met voorlanden, stranden en dijken:

Resultaten

De totaallijst telt 489 soorten, waarvan 24 Rode Lijstsoorten, 64 Aandachtsoorten en 5 Doelsoorten.

Uit het verleden waren van het traject verscheidene Rode Lijstsoorten bekend en het doel was in elk geval deze soorten zoveel mogelijk te lokaliseren en te inventariseren.

Rode lijst

Blauw walstro (23 kmh) komt vooral voor op de dijken. Soms met enkele plantjes soms over hele oppervlakken, mogelijk is hij hier en daar ook nog wel eens over het hoofd gezien. Blauw walstro is in Flevoland zeker geen zeldzame soort.

Een andere kleine soort is Geelhartje (13 kmh). Geelhartje groeit zowel op voorlanden als op dijken, voornamelijk ten noorden van Bremerberg.

Kamgras (15 kmh) groeit op dijkwalen en is mogelijk uitgezaaid. Dwergviltkruid (17kmh) groeit vooral op stranden of kale, zandige, kalkarme gedeelten van de voor-

Smal longkruid E.Hallier 1884

landen. Sierlijke vetmuur (7kmh) groeit op de meer vochtige gedeelten van de stranden. Op de Knardijk groeit Veldgerst. Ergens onderaan het talud van de Zeewolderdijk groeit Smal Longkruid. De soort wordt in Nederland als verdwenen beschouwd.

Niet gevonden rode lijstsoorten

De volgende Rode Lijstsoorten werden niet teruggevonden:

Bergvrouwenmantel (*Alchemilla monticola*), voorheen bekend uit 1 km-hok, op het talud van de dijk bij het Bremerbergstrand. Grote keverorchis (*Neottia ovata*), voorheen bekend uit 8 km-hokken, (waarschijnlijk niet allemaal van voorlanden, bij het Spijkstrand is dat zeker). Rondbladig wintergroen (*Pyrola rotundifolia*), eerder bekend uit 4 km-hokken, is op het Spijkstrand door uitbreiding van een camping en ophogen van het strand verdwenen. De andere meldingen lagen mogelijk buiten het nu onderzochte gebied. Jeneverbes (*Juniperus communis*) is in de jaren '90 gemeld van het Woldstrand.

Ik heb hem er nooit gezien en ook nu is hij niet teruggevonden.

Aandachtsoorten

De gevonden aandachtsoorten zijn vooral soorten van meer of minder voedselrijke waterkanten, zoals Moerassmelkdistel (50 kmh), Moerasspirea (47 kmh), Gewone dotterbloem (32 kmh), Grote wederik (23 kmh), Grote kattenstaart (23 kmh), Poelruit (20 kmh), Heelblaadjes (14 kmh), Bloedzuring (14 kmh) en Ruwe bies (12 kmh). Doorgroeid fonteinkruid (38 kmh) komt regelmatig voor aan de oevers, tussen de stenen in het water.

Vaak gevonden

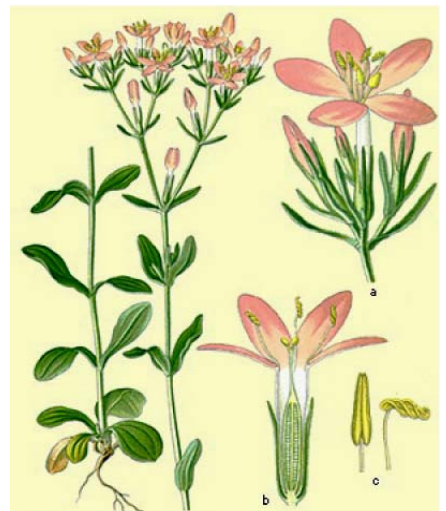
Alleen Kleefkruid werd in alle 71 kilometerhokken aangetroffen. De volgende soorten werden in 70 hokken gevonden: Akkerdistel, Koninginnekruid, Smalle weegbree, Paardenbloem en Grote brandnetel.

En in 69 hokken: Madeliefje, Gewone hoornbloem, Speerdistel, Rood zwenkgras, Gestreepte witbol, Gele lis, Riet, Bitterzoet en Kleine klaver.

Ellerstrand

Op het Ellerstrand zijn de populaties van Stekende bies (*Schoenoplectus pungens*) en Platte bies (*Blasmus compressus*) bijzonder. Stekende bies is hier al bekend vanaf 1957, is genoteerd in 1973 en 1990, maar uit de tussenliggende jaren zijn geen meldingen bekend. In 2006 werd hij opnieuw ontdekt. Aannemelijk is dat de soort zich hier sinds 1957 heeft weten te handhaven. Bovendien is de eerste Nederlandse vondst (1783) gedaan tussen Harderwijk en Doornspijk. En Doornspijk ligt op het oude land schuin tegenover de huidige groeiplaats.

Platte bies werd pas in 2007 ontdekt, maar kwam waarschijnlijk ook al langer voor. De plant groeit op een dichtgereden strook over een lengte van ± 250 meter. Platte bies is in ons land verder alleen bekend uit het kustgebied.

Echt duizendguldenkruid A.Masclef 1891

Een andere groep betreft soorten van meer open grond, al of niet vochtig, al of niet voedselrijk, zoals Rietorchis (17 kmh), Echt duizendguldenkruid (13 kmh), Bleekgele droogbloem (11 kmh), Fraai duizendguldenkruid (10 kmh), Beekpunge (10 kmh), Borstelbies (9 kmh). Brede wespenorchis (29kmh) staat altijd in de buurt van bomen.

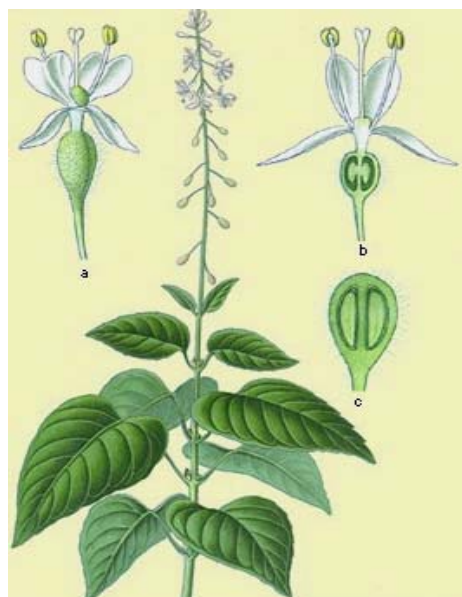
Verder groeien hier soorten van kaal zand: Zanddoddegras, Smal vlieszaad, Dicht langbaardgras en Zandbaardgras. Een nieuwe soort is hier Smal fakkelgras. De herkomst van de laatste soort ligt mogelijk in aangevoerd materiaal. Het strand doet hier plaatselijk aan duingebieden denken met soorten als Duindoorn, Duinroos, waartussen ook Kruisdistel voorkomt. Begin mei roept hier de nachtegaal. Op een ander stuk strand zijn (tuin)planten aangeplant die zich goed weten te handhaven: Brede lathyrus, Zonnebloem en Yucca.

Reve- en Abbertstrand

Gedeelten van Reve- en Abbertstrand zijn nog redelijk rijk aan orchideeën (Rietorchis) en andere soorten van natte en vochtige gebieden. Aan de vochtige randen van de voorlanden komt soms massaal Dotterbloem voor. Op de voorlanden komen hier grote populaties voor van Tandjesgras, Pilzegge en plaatselijk groeit Viltganzerik. Bijzonder is de Kale vrouwenmantel die op een aantal plekken op het Abbertstrand groeit. Op wilgen vlak aan het water werd hier een aantal malen Gewone eikvaren gevonden.

Harderdijk

Het talud van de Harderdijk kent nogal wat afwijkende soorten: Blauwe knoop, Grasklokje, Mannetjesereprijs, Muizenoor, Grote tijm. Allemaal soorten die je eerder op de Veluwe zou verwachten, dan in Flevoland.

Groot heksenkruid A.Mascler 1891

Flevostrand

Op het Flevostrand komt sinds enkele jaren een kleine populatie Vlozegge voor. Bovendien worden hier ook weer soorten als Dicht langbaardgras en Zandlangbaardgras gevonden. Enkele jaren geleden groeide hier nog Knolbeemdgras, dat nu niet werd gevonden. Nog wel aanwezig, hoewel gedecimeerd, is de Rietorchis.

Zeewolde en Zeewolderhoek

Het dorp Zeewolde is gedeeltelijk buiten de dijk gebouwd. Het gevolg is het voorkomen van enkele soorten die hun oorsprong in tuinen vinden en overblijvers van vroeger uitgezaaide soorten. Van vier hokken met Moerasvaren is er nog maar één over.

Platte Bies

WvdS

Woldstrand

Het Woldstrand bestaat voor een groot deel uit kaal zand met op begroeiende gedeelten o.a. Echt duizendguldenkruid, Fraai duizendguldenkruid, Scherpe fijnstraal, Weidehavikskruid. Borstelgras staat op drogere delen. Er zijn poelen gegraven. In de randen van één van die poelen groeien Rondbladvige zonnedauw en Moeraswolfsklauw (de laatste neemt af). Langs de randen hier en daar Dophei en er is een flinke groeiplaats met Appelbes. Dichter bij Zeewolde zijn twee populaties van Prachtrozenkransje gevonden een invasief die zich de laatste jaren in ons land uitbreidt.

Erkemederstrand

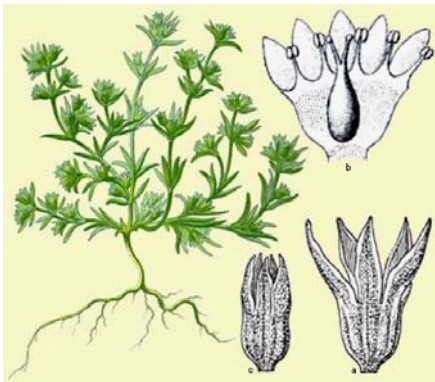
Ook hier groeit Moeraswespenorchis. De aantallen nemen de laatste jaren steeds verder af, mogelijk door recreatiedruk. De soort groeit langs bewandelde paden, waar veel honden worden uitgelaten. In een vochtig donker bosje groeit volop Heksenkruid.

Laakse strand

Op het Laakse strand groeit hier en daar Eenjarige hardbloem. Deze wordt elders in Flevoland niet gevonden. Onder de rook van de Eemhof is een plek met Gewone bermzegge. Op diverse plaatsen in de rietzone groeit hier Rivierkruid.

Bedreigingen

De bedreigingen voor de plantengroei van de voorlanden zijn gerelateerd aan recreatie, hoewel dat ook bijdraagt aan de dynamiek. Zo zorgt de aanleg van de Hanzelijn door het gesleep met grond voor de nodige dynamiek. Campings zaaien gazons in en leggen meer minuitjes aan waardoor de meer schrale vegetatie verdwijnt. Zo verdween de populatie Rondbladvig wintergroen na een campinguitbreiding. Op het Ellerstrand wordt jaarlijks in het najaar een motorcross gehouden. Het hele strand wordt overhoop gehaald en een week later weer in de oude toestand teruggebracht; het bevordert de dynamiek (Smal vlieszaad). Op het Flevostrand worden appartementen gebouwd. Bij Zeewolde breiden de tuinen uit richting Wolderwijd. De jachthaven ten zuiden van Zeewolde heeft zelfs tuintjes bij de aanlegplaatsen. Ten zuiden van Zeewolde zijn stukken intensief gebruikt hondenuitlaatstrand.

Eénjarige hardbloem E.Hallier 1883

Meer natuur

Op enkele plekken zijn poelen aangelegd. In een aantal gevallen heeft het slechts geleid tot geplagd zand met droge kuilen. Maar enkele kuilen kunnen water houden. Een iets oudere kuil op het Woldstrand dreigt dicht te groeien. Een nieuwe kuil staat hier in verbinding met het water van het Wolderwijd, misschien dat de plantengroei hier wat dynamischer wordt. Voorlopig zijn er voor de plantengroei meer bedreigingen dan positieve ontwikkelingen.

Literatuur

Piet Bremer en Bram Smit – Wilde Planten in Oostelijk Flevoland (Zwolle, Lelystad, 1995)
Baudewijn Odé en Ruud Beringen – Biologische Monitoring Zoete Rijkswateren 2001; uitwerking tweede ronde Randmeren; FLORON-rapport 26/ RIZA nota 2002.011 (Leiden, 2002)

Hoe gaat het met de Geelsterren in Drenthe?

Edwin Dijkhuis en Ben Hoentjen

Door gerichte inventarisatie in het prille voorjaar zijn de afgelopen vijf jaar in Drenthe veel nieuwe groeiplaatsen van Geelsterren ontdekt. Aanleiding voor deze extra aandacht was het verschijnen van het rapport Geelsterren in Gelderland in 2003¹⁾. Benieuwd geworden naar het wel en wee van de Drentse Geelsterren is in 2004, via de nieuwsbrief van de Werkgroep Florakaractering Drenthe, een oproep gedaan om naar Geelsterren uit te kijken. Deze oproep viel min of meer samen met de vraag van Koen Rotteveel van de Gemeente Aa en Hunze naar de precieze groeiplaatsen van Bosgeelster in het dorp Annen. Deze vraag heeft een nieuwe inventarisatieronde op de Hondsrug in gang gezet. Door deze hernieuwde belangstelling beschikken we nu over een actueel, en bovendien vollediger en gedetailleerd verspreidingsbeeld van de Drentse Geelsterren.

Bosgeelster

B. Blok

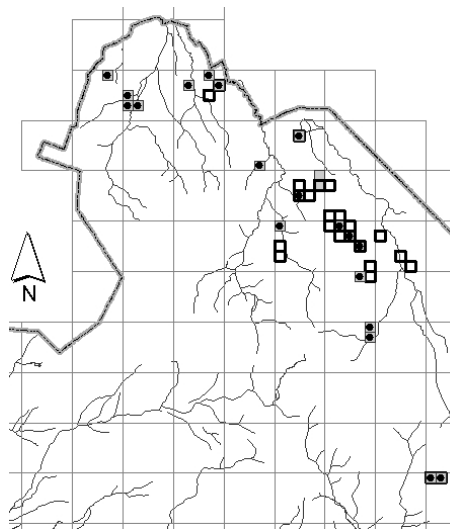
Van de vijf in Nederland voorkomende Geelstersoorten groeien er twee ook in Drenthe: Bosgeelster en Schedegeelster. De kern van de Nederlandse verspreiding van Bosgeelster ligt in Noordoost-Nederland. In Drenthe liggen de meeste groeiplaatsen op de Hondsrug, waar de soort trouw is aan het nederzettingenpatroon. Bosgeelster komt hier voor op grazige plaatsen onder bomen in de oudste delen van de bebouwde kom: een opmerkelijk verschil met de standplaatsen in het zuidoosten van Nederland waar deze soort hoofdzakelijk in beekdalbossen voorkomt. Het verspreidingsbeeld van Bosgeelster binnen Drenthe (figuur 1) is door de nieuwe inventarisatieronde niet wezenlijk veranderd. Wel blijkt zij in veel meer km-hokken op de Hondsrug voor te komen dan tot nu toe bekend was. Nieuw zijn de groeiplaatsen in de veenkolonieën ten oosten van de Hondsrug. Hier groeit zij onder andere in het dorp Gasselternijveen.

Dit deel van de veenkolonieën is al in de middeleeuwen vanaf de Hondsrug ontgonnen.

Het vóórkomen van Schedegeelster is in Nederland vrijwel beperkt tot Oost-Twente en Noord-Drenthe. De groeiplaatsen in Drenthe zijn dus van landelijke betekenis. Schedegeelster komt in Drenthe vooral voor in het stroomgebied van de Drentsche Aa, daarnaast plaatselijk op de Hondsrug bij Gieten en in het potklegebied bij Roden.

Ook is er nog steeds een kleine groeiplaats bij Havelte die aansluit op een klein deelareaal rondom Steenwijk. De spaarszaam bloeiende Schedegeelster groeit voornamelijk in en langs oudere beekdalbosjes. Ook het verspreidingsbeeld van Schedegeelster binnen Drenthe (figuur 2) is door de nieuwe inventarisatieronde niet wezenlijk veranderd. Er zijn slechts enkele nieuwe groeiplaatsen vastgesteld. Nieuw zijn bijvoorbeeld de groeiplaatsen in de Eelder- en Peizermeden.

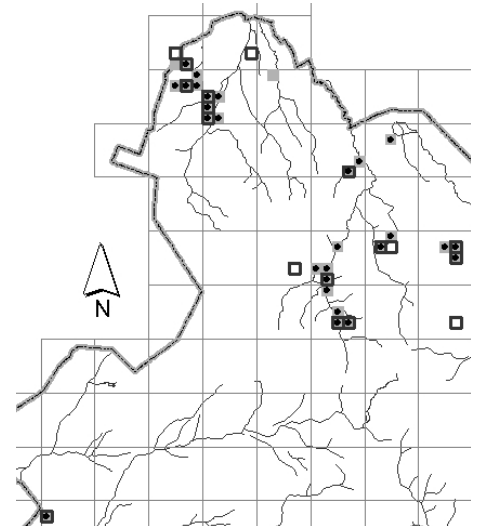
Het is waarschijnlijk dat een deel van de 'nieuwe' groeiplaatsen, vanwege de vroege bloei, in het verleden over het hoofd gezien. Voor de nieuwe groeiplaatsen van Bosgeelster op De Hondsrug is dat echter niet zeker omdat hier ook in het verleden, in de jaren zeventig en halverwege de jaren negentig, gericht naar Geelsterren is gespeurd.

Figuur 1. Voorkomen van de Bosgeelster in Drenthe. Legenda bij kaartje: ■ melding vóór 2000; □ melding na 2000; ● Atlas van de Drentse Flora (1999).

Door onbekendheid of verkeerd beheer zijn Geelsterpopulaties kwetsbaar, al verdragen beide soorten wel lichte bodemverstoring. Gelukkig worden de groeiplaatsen van Bosgeelster binnen de gemeente Aa en Hunze, het Bosgeelsterrenbolwerk binnen Drenthe, sinds enkele jaren beschermd.

De soort heeft hier zelfs het predicaat 'uniek visitekaartje' voor de gemeente gekregen. Er geldt een maaiverbod tot 15 mei voor bermen en grasstroken waar Geelsterren groeien. In combinatie met het 's winters verwijderen van gevallen blad is dat optimaal voor een duurzaam voortbestaan.

Figuur 2. Voorkomen van de Schedegeelster in Drenthe. Legenda bij kaartje: ■ melding vóór 2000; □ melding na 2000; ● Atlas van de Drentse Flora (1999).

¹⁾ Louis-Jan van den Berg en Benno te Linde: Geelsterren in Gelderland. Maart 2003. Provincie Gelderland, afdeling Landelijk Gebied.

Verspreidingspatroon van *Coryza sumatrensis* in een landelijke regio

Fons Reijerse

Hoge fijnstraal (*Coryza sumatrensis*) wordt steeds vaker gezien in het Land van Cuijk en aangrenzend N-Limburg (D20). Om die reden ben ik in 2007 en 2008 in nazomer en herfst gericht op zoek gegaan naar deze adventief. De plant valt op door een wat grijzere kleur en hogere habitus dan Canadese fijnstraal (*C. canadensis*), ook bloeit hij later in het najaar.

In Nederland is Hoge fijnstraal voor het eerst waargenomen in 1999 op voormalige akkers in een natuurontwikkelingsgebied in Arcen. Mijn eerste waarneming was in december 2000 op een braakliggende akker tussen Cuijk en Beers. Tot 2004 zijn in deze regio geen vondsten meer gedaan. Daarna ging het in en nabij Boxmeer snel; o.a. in 2005 in 4 aansluitende km-hokken. In 2007 is gericht gezocht. In Boxmeer werden toen in 4 hokken 2-6 vondsten per hok genoteerd. Verder waren er nog 4 hokken met 1 vindplaats, respectievelijk in Cuijk, in Oostrum en 2 hokken nabij Overloon.

Hoge fijnstraal

FR

Er ontstond al snel een beeld van concentratie binnen Boxmeer met enkele tot vele exemplaren per vindplaats, terwijl in Cuijk en Oostrum (Venray) in beide gevallen slechts één plant was aangetroffen. In 2008 was de zoekactie nog intensiever. Ook de bij Boxmeer gelegen kerkdorpen zijn goed nagelopen met als resultaat: 25 hokken met 67 vindplaatsen van Hoge fijnstraal, soms met een enkele plant, maar ook vaak met tientallen, een enkele maal zelfs met meer dan duizend planten. De plant heeft een voorkeur voor de bebouwde kom. In Boxmeer komt hij voor op rommelhoekjes, stenige, verwaarloosde laad- en losplekken achter winkels, bouwterreinen, moestuinen, spoorwegovergang etc. De plekken met de hoogste aantallen zijn een braakliggende, voormalige akker, bestemd voor industrie en rondom een afgebrand wegrestaurant. Soms groeit hij langs wegen in het buitengebied, langs akkers en in rommelige tuinen, maar hoogst zelden in nieuwbouwwijken.

Toelichting

De verspreiding lijkt op een uitlopende "inktvlek". Dat lijkt te wijzen op vestiging vanuit een nabije haard. Zeker zal de toenemende zoekintensiteit van invloed zijn geweest op de resultaten. De snelle uitbreiding en verdichting van Hoge fijnstraal in een beperkt gebied binnen de regio blijft echter opmerkelijk. Het ligt in de bedoeling deze "inktvlekverspreiding" in de komende jaren te blijven volgen om een beter inzicht te krijgen in de regionale verspreiding van deze adventief.

Literatuur:

L.F.P.M. Reutelingsperger: *Conyza sumatrensis* (Retz.) E.Walker: Het begin van de opmars in Nederland? *Gorteria* 26-5, pag. 224-226.

INTERVIEW

BART VREEKEN

Gertie papenburg

FLORON-NIEUWS is geen *glossy magazine*, maar wel een blad dat door z'n lezers behoorlijk hoog gewaardeerd wordt. Wat zit er achter dit blad? Een interview met oud-redacteur **Bart Vreeken**. Door de financiële moeilijkheden van FLORON moest hij 'afvloeien'. Zijn redactionele werkzaamheden zijn overgenomen door een interim-redactie van DC's. Hij was de enige redacteur voor de nummers 1 tot en met 8, en werkte mee aan nummer 9.

Hoe kwam een nummer tot stand?

Direct na het verschijnen van een nummer begon ik aan een lijstje met onderwerpen voor het volgende nummer. Vondsten van bijzondere soorten, ideeën van de DC's, eigen ideeën, onderwerpen uit de pers, uit regionale nieuwsbrieven, en eigen onderzoek van FLORON. Meestal waren er meer dan genoeg onderwerpen om een blad te vullen. Dat is goed, want dan kun je selecteren.

Een aantal onderwerpen hebben betekend nog niet dat er kopij ligt. Het schrijfwerk moet dan nog beginnen. Vaak moeten aanvullende gegevens verzameld worden, zoals bij het stuk over Kamferalant. Het netwerk van FLORON-vrijwilligers en DC's is dan heel waardevol. Je kunt snel trends signaleren. Met z'n allen zien we heel veel! Er werd aan één aflevering alles bij elkaar drie à vier weken gewerkt.

Had je veel werk aan het schrijven zelf?

Soms heb ik de aangeleverde stukken flink herzien. Veel stukken worden beter door minder tekst. Er moest tussen de auteurs en mij soms ook flink onderhandeld worden over de inhoud. Dat ging wel eens gepaard met gemor, maar het eindresultaat was voor zover ik weet altijd wel naar ieders tevredenheid. De strakke lay-out zorgde vaak nog voor extra hoofdbreken. Ik streefde ernaar om alle stukken zoveel mogelijk passend in de pagina's en kolommen te krijgen. Dat is vooral moeilijk met goed geschreven stukken die nét te lang zijn. Ik streefde er ook naar om saaiere artikelen er toch aantrekkelijk uit te laten zien. En dan is het verzinnen van koppen nog een uitdaging. Ze moeten de lezers verleiden het stuk te lezen, de lading voldoende dekken én op de regel passen.

Had je een rubriek of soort artikel dat jouw voorkeur genoot?

Dat wisselde, maar vooral de uitgebreidere stukken over hoe het gaat met de flora in Nederland, met soortengroepen of specifieke soorten. Dat raakt aan de kern van FLORON en daar is ook de meeste belangstelling voor, denk ik.

Kreeg je wel eens reacties op het blad?

Vrij veel, en die waren over het algemeen positief. De DC's lieten van zich horen en vooral op de Variadag, als net het najaarsnummer verschenen was, spraken veel mensen mij er op aan. In de enquête die najaar 2007 gehouden werd, waren de reacties duidelijk positief. Kritische kanttekeningen waren er natuurlijk ook.

De redactie van nummer 1 t/m 8 door Bart Vreeken in zijn achtertuin

BV

Meerdere lezers wilden graag een blad in kleur, of met een hogere frequentie. Sommigen hadden genoeg aan een digitale uitgave. Een enkeling vond het blad te moeilijk of juist te oppervlakkig. En een enkeling vond de cartoons maar flauw. Die cartoons met 'rare planten' maakte ik met Bertie Joan van Heuven van het Nationaal Herbarium (Ba en Be). De Knalboterbloem, en de Rock'n'roll-klaver; dit soort fantasieën laten we nu aan de lezers over.

Wat zie jij als valkuil voor een nieuwe redactie?

Om te beginnen: ik vind het heel goed dat de redactie nu uitgebreid is en niet meer uit één persoon bestaat. Dat hadden we eerder moeten doen. Fijn dat de DC's hier zoveel tijd in willen steken. Het lijkt me wél goed om duidelijke keuzes te maken ten aanzien van stijl en kwaliteit. Dat gaat denk ik beter als één de eindredactie heeft. Een goede redactie gaat verder dan het achter elkaar plakken van aangeleverde stukjes.

Zijn er dingen die je zelf zou willen aandragen in dit interview?

Ik heb met veel plezier aan FLORON-NIEUWS gewerkt. Dank voor alle reacties en bijdragen in de afgelopen vier jaar!

(Draad) ereprijs voor Bart

RvdM

Heemstweken augustus 2009-2011

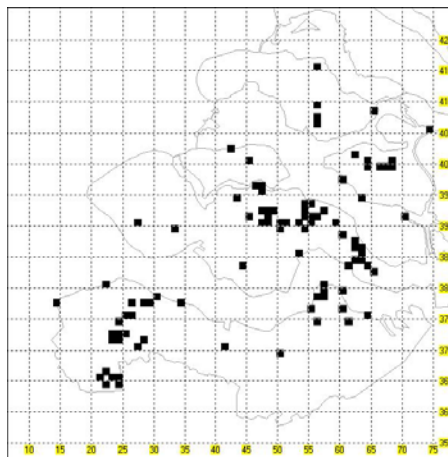
Justus van den Berg

Het WATERSCHAP ZEEUWSE EILANDEN wil graag beschikken over een overzicht waar Heemst voorkomt langs watergangen. Met name de watergangen die zijn (of zullen worden) ingericht met natuurvriendelijke oevers. Deze watergangen zijn geschikt voor de handhaving en/of vestiging van deze bijzondere soort. Het beheer zal daar ook op worden afgestemd. De vrijwilligers van de Zeeuwse Floristen zullen hiervoor in een periode van drie jaar de watergangen inventariseren.

Voor mij is dit meer dan een vraag van het Waterschap. Anton van Haperen van Staatsbosbeheer heeft enige jaren geleden op onze jaarlijkse bijeenkomst een lezing gehouden over het voorkomen van Heemst in relatie tot de ontstaansgeschiedenis van Zeeland. Zijn indruk was dat Heemst de laatste decennia sterk achteruitgaat. Mede hierom is het zeer nuttig dat wij een actueel verspreidingsbeeld van deze soort van geheel Zeeland krijgen.

Werkzaamheden

Voor het verkrijgen van de gewenste verspreidingsgegevens wordt als volgt gewerkt. Op 7 februari 2009 is, tijdens onze jaarlijkse bijeenkomst, een overzichtskaart gepresenteerd van alle beschikbare verspreidingsgegevens van Heemst in Zeeland. Als ondergrond is een kaart van Zeeland vervaardigd met daarop de FLORBASE-gegevens vanaf 1975 op kilometerhokbasis (zie figuur). Daarop zijn puntgegevens geplot van detailgegevens uit FLORBASE, aangevuld met de gegevens van WAARNEMING.NL, en de provinciale veldkaartjes.

Verspreiding van Heemst in Zeeland

Zo weten we de coördinaten van 251 groeiplaatsen in 140 kilometerhokken met daarnaast nog 66 kilometerhokken waar de soort voorkomt. Deze gegevens zijn door M. Karremans bij de provincie uit het papieren archief achterhaald. We hebben dus een goed inzicht in de oude groeiplaatsen en we gaan die weer opzoeken. Elke waarnemer of werkgroep krijgt deze gegevens van zijn onderzoeksgebied.

Echte heemst

ND

De Heemstweken worden gehouden tijdens de eerste drie weken van augustus. De bedoeling is dat de gegevens snel worden doorgegeven, zodat eind augustus al een eerste verslag kan worden gemaakt. Een ieder kan zich aanmelden om een bepaald deel van het gebied te inventariseren. De vindplaatsen zullen gedetailleerd worden vastgelegd met behulp van GPS. We gebruiken de site van WAARNEMING.NL voor de snelle uitwisseling van informatie, zodat een ieder kan zien wat er is waargenomen. Aan het eind van elk jaar wordt een verslag opgesteld. Daarnaast vragen we om van iedere groeiplaats een foto te maken. Hiermee krijgen we ook figuurlijk een beeld van die populatie.

Als vergoeding voor de werkzaamheden is met het Waterschap afgesproken dat zes GPS apparaten op voorhand kunnen worden aangeschaft, voor iedere plantenwerkgroep één GPS. Hiermee worden de groeiplaatsen gedetailleerd vastgelegd.

Inventariseren in Midden-Limburg

vrijdagnmiddag 12 – vrijdag 19 juni 2009

Een hele week de gelegenheid om planten te inventariseren in Midden-Limburg. In samenwerking met Marian Baars, DC van District Zuid- en Midden-Limburg en Frans Smit, coördinator Inventarisatiegroep Tungelroyse beek, nodigen we je uit om te komen naar de Altweerterheide, in de buurt van Weert. Er is recent weinig van de streek bekend. Vroeger was het de schatkamer van Zuid-Nederland en ongetwijfeld vinden we daar delen van terug.

De regio die we bezoeken is onderdeel van het grensoverschrijdende landschap Kemperbroek. Er liggen gebieden met kwel, bijvoorbeeld het Wijffelterbroek, en ook stroken met kalkrijke kwel vanuit de Zuid-Willemsvaart, (zeer) natte en (zeer) droge gebieden waar natuurherstel en –ontwikkeling heeft plaatsgevonden, de herstelde Tungelroyse beek, de stadsflora van Weert en ongetwijfeld niet te voorziene FLORON-”kampeigene” verrassingen.

We verblijven op een kampeerterrein annex pension. De voorzieningen zijn zeer eenvoudig. Al kamperend zorg je zelf voor de inwendige mens. Het pension is met en zonder ontbijt te verkrijgen. In het pension is eventueel kookgelegenheid. Er is een 2-, een 3- en een 4-persoonskamer. Wellicht bruikbaar om met anderen te delen. Het idee is om overdag van 9 uur tot in de middag bezig te zijn met inventariseren. De namiddag en avond worden gevuld met planten bestuderen, eten verzorgen en gezelligheid. Er is een hutje waar we in geval van slecht weer ’s avonds gemeenschappelijk dingen kunnen doen.

Je kunt de hele week komen, maar ook een deel van het kamp meedoen. We kunnen ons ook voorstellen dat een week wel heel veel van het goede is. Dan kun je besluiten een dag iets anders te gaan doen. Mensen die in de buurt wonen, kunnen zich ook overdag aansluiten.

De eerste excursie vertrekt op zaterdag 13 juni om 9.00 uur, tenzij er vrijdag al kriebels zijn. De woensdag wordt waarschijnlijk een gemeenschappelijke dag met de Plantensociologische Kring Nederland. Dan vertrekt de excursie om 10.00 uur. Nadere inlichtingen en opgave, liefst voor 1 mei, bij John en Willie Bruinsma, Thorbeckelaan 24, 5694 CR Breugel, tel. 0499 – 47 3384; mail: bruinsma@dse.nl. Pensiongasten raden we aan zo snel mogelijk op te geven in verband met reservering.

Zuidwest Drenthe

21 t/m 23 augustus 2009 In Zuidwest Drenthe liggen twee nationale parken, het Dwingelderveld en het Drents-Friese Wold. Het is een afwisselend gebied met natte heide, fraaie vennen, plaatselijk jeneverbesstruweel en gevarieerd bos op voormalige stuifzanden. Maar minstens even interessant zijn de vele natuurherstelprojecten die gericht zijn op herstel van vochtige heide en beeklopen van onder andere de Vledder Aa en Tilgrup. Kortom: genoeg mooie gebieden om een weekend mee te vullen!

Stippelvaren

W.Fitsch 1861

Er zal tijdens dit weekend speciale aandacht worden geschonken aan varens. In deze omgeving zijn de afgelopen jaren diverse groeiplaatsen ontdekt van bijzondere varens als Stippelvaren en Geschubde mannetjesvaren. Er zijn plannen voor het organiseren van een speciale varenexcursie op de vrijdag- of zaterdagavond. Daarnaast willen we bekijken wat er over is van de grootste binnenlandse groeiplaats van Drienervege zegge bij Diever.

Het weekend wordt georganiseerd in samenwerking met de Werkgroep Florakartering Drenthe. We verblijven in de eenvoudige groepsaccommodatie “De Marke” in Lheebroek, aan de rand van het Dwingelderveld. De kosten zullen ongeveer 30 euro bedragen. Dit wordt mede mogelijk gemaakt door bijdragen van Drents landschap en SBB. De kosten zijn inclusief overnachtingen, ontbijt en lunchpakket, twee warme maaltijden en een onbeperkte hoeveelheid koffie en thee, maar exclusief drankjes. Het weekend begint op vrijdagmiddag om 13:00 uur en eindigt zondag rond 16:00 uur. Het is uiteraard ook mogelijk om alleen een deel van het kamp bij te wonen. Nadere informatie en opgave bij Edwin Dijkhuis. Tel. 050-3600155 of e-mail edwin_anneke@online.nl

Inventarisatiekamp Zeeland 2009

Vrijdag 11 tot en met zondag 13 september 2009 wordt er weer een kamp in Zeeland georganiseerd. Dit jaar gericht op Walcheren en de westelijke kant van de Bevelanden. Dit is het eerste kamp in een nieuwe reis door Zeeland. Naar verwachting zullen er nog zeker vier volgen. We richten ons niet meer op de kust, zoals de afgelopen vier jaar, maar gaan op zoek naar de nieuwe natuur in Zeeland en inventariseren de kilometerhokken weer zo volledig mogelijk.

Nieuwe natuur is een ruim begrip. We inventariseren in de stad en grootschalige industriegebieden, én we gaan op zoek naar de recent gerealiseerde natuurontwikkelingsgebieden. Maar “gelukkig” heeft er ook dijkverzwaring plaatsgevonden, we kunnen dus ook weer zwerven langs de Zeeuwse kust. Hier vinden we weer de bijzondere soorten van de Delta, zoals Strandbiet, Zee-kool, Zeewolfsmelk en meldes (Strandmelde, Gelobde melde, Kustmelde). De stad biedt ons fijnstralen, Stijf hardgras, andere grassen en veel varens. Ik ga proberen of we kunnen eten in Middelburg in de buurt van de Londonse kaai (of anders wordt het gewoon een avondtripje). Hier kun je op een traject van nog geen 300 meter zo’n 15 verschillende varensoorten op ooghoogte zien. Ik weet overigens niet hoe deze soorten de toch strenge winter zijn doorgekomen.

De overnachtingslocatie is Vakantieoord Broedershoek te Koudekerke (027.9-389.1). We zijn hier al eerder geweest. hebben ook een zeer ruime groepsruimte met keuken ter beschikking.

Aanmelding bij Justus van den Berg: 0113-271210, justusvandeberg@kpnplanet.nl. De kosten zijn net als de voorafgaande jaren geraamd op circa €35,- (afhankelijk van het aantal deelnemers en de bijdragen van de terreinbeheerende instanties). Zoals gewoonlijk zal ik in juni nog een mailing versturen voor een *last minute* boeking, maar dat geeft geen korting op de prijs. De locatie is met openbaar vervoer te bereiken, maar we komen je desgewenst ophalen bij het station Vlissingen.

Tot ziens in Zeeland, want Zeeland is nog steeds niet vol.

Justus van den Berg

FLORON - dagexcursies 2009

PROGRAMMA DAGEXCURSIES

Ook in de zomer van 2009 kunt u bijna elk weekend met FLORON op excursie. Op allerlei bekende en onbekende plekjes door het hele land staan districtcoördinatoren, of hun helpers voor u klaar om u rond te leiden. In bijna alle districten zijn één of meer excursies gepland. Een goede gelegenheid om kennis te maken met inventariseren en determineren, om kennis op te doen over planten, om eens kennis te maken met andere floristen en misschien wel met een andere streek van het land. De meeste excursies zijn op zaterdag, en duren tot ± 16.00 uur. Deelnemers dienen zelf te zorgen voor eten en drinken. Voorzorgsmaatregelen ten aanzien van weer of terrein zijn soms ook noodzakelijk. Bij elke excursie is aangegeven bij wie u terecht kunt voor informatie. In veel gevallen is het nodig zich van te voren aan te melden. De telefoonnummers van met een * aangegeven personen kunt u vinden bij het overzicht van FLORON-districten op pagina 16. Vooral als u er een lange reis voor moet maken, kan het nuttig zijn van te voren even contact op te nemen met de excursieleider. De meest recente informatie over excursies en contactpersonen is terug te vinden op website: www.floron.nl

Excursie

ND

APRIL

Zaterdag 11 april – Elswout (D15)

In de binnenduinstrand van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland ligt het fraaie landgoed Elswout, in Engelse landschapsstijl. Het is rijk aan stinzenplanten. Verzamelen: 10.00 uur, bij NS-station Overveen. Info en opgave: Niko Buiten*, of 06-12645287

Zaterdag 18 april – Oud-Beijerland / Numansdorp (D16)

Startbijeenkomst met aansluitend een excursie. De bijeenkomst wordt gehouden in Oud-Beijerland in het Nationaal Landschapscentrum, Veerweg 1, 3281 LX Numansdorp, tel. 186-653512 en begint om 10.00 uur. Na de lunch bezoeken we blok 098-413 Strijensas, de Oeverlanden langs het Hollands Diep. Info: Adrie van Heerden* en Jo Schunselaar*

Zaterdag 25 april 2009 – Omgeving Hummelo, Hoog-Keppel (D8) Bossen met *Potentilla sterilis* en *Carex sylvatica*. Kerkhof Hoog-Keppel met *Gagea pratensis*. Verzamelen: 10.00 uur, station Doetinchem. Info: Fred Bos*, of Louis-Jan van den Berg*. Op de excursiedag zelf Fred: 06-10363012; Louis-Jan: 06-11140923

MEI

Zaterdag 9 mei – De Lutte (D7)

Voorjaarsbossen op de oostflank van de Paas-berg: anemonen, goud-veil, geelster. Verzamelen: 10.00 uur, De Lutte, bij de RK-kerk (264,05-481,95). Info: Otto Zijlstra*

Zaterdag 9 mei – Hulst (D17) Dit jaar gaan we een selectiehok ten zuiden van Hulst (62-365) inventariseren door middel van drie excursies. Naast de stadsrand, ook jong loofbos en een oude spoorlijn. In het bosgebied is ooit een bijzondere orchidee waargenomen. Peter Maas (SBB) loopt in ieder geval mee. Verzamelen: 13.00 uur, parkeerterrein zwembad (coördinaat 62,1-365,5). Als er meer dan 8 mensen komen, kunnen we de groep splitsen en wordt ook het stadshok 61-385 gedaan. De excursie duurt tot 16.00 uur. Info: Justus van den Berg* of via justusvandenber@kpnplanet.nl. (zie ook: 20 juni, 5 september)

Zaterdag 9 mei – Vught (D19) Km-hok 146-406, Vught, bos, agrarisch gebied, woonwijk, water (deel IJzeren Man) en spoorlijn. Verzamelen: 10.00 uur, station Vught. Dit hok ligt op enige wandelafstand van het station (vergelijk 11 juli). Info: Joep Spronk*

Zaterdag 16 mei – Zuursche duinen, Steenberg (D5) We verkennen meetnethokken in de omgeving van de Zuursche duinen, een afwisselend gebied met heiderestanten dat onderdeel uitmaakt van het Norger esdorpenlandschap. Verzamelen: 10:00 uur, in recreatiecentrum Ronostrand, Amerika 16 in Een (www.ronostrand.nl). Info: Els Heijman* of Edwin Dijkhuis*, voor het maken van afspraken over vervoer naar het vertrekpunt.

Drie distel

ND

Zaterdag 16 mei 2009 – Boerhaar (D6)

Excursie naar km-hok 206-487, open gebied met leidingen en wetering en dorp Boerhaar. Random selectiehok Floron. Verzamelen: station Wijhe, 9.30 uur; de excursie eindigt omstreeks 13.00 uur. Info: P. Bremer*

Zaterdag 16 mei 2009 – Bergen op Zoom (D18)

Inventarisatie van km-hok 78-389, een stadshok op de rand van Brabantse Wal met de zuidelijke helft van het centrum, park Kijk in de Pot. Kans op varens en zoutminnende soorten. Verzamelen: 10.00 uur, station Bergen op Zoom, voorzijde, vandaar rijden we naar het hok. Info en opgave: Petra van der Wiel*

Behaarde boterbloem

ND

Woensdagavond 20 mei – Nunspeet / Harderwijk (D10) We bezoeken een selectiehok (landelijk gebied) aan de Veluwe meerkust tussen Nunspeet en Harderwijk (173-486). Verzamelen: 19.00 uur, station Nunspeet. Info: Egbert de Boer*

Zaterdag 23 mei – Boxtel-Ladonk (D19)

Km-hok 149-399, Boxtel-Ladonk: industrieterrein, agrarisch gebied en Smalwater. Verzamelen: 10.00 uur, station Boxtel (vergelijk 25 juli). Info: Joep Spronk*

Woensdagavond 27 mei – Zeewolde (D10)

Een selectiehok (random) bij Zeewolde (163-484) Verzamelen: 19.00 uur, uitkijktoren Biezenburcht, bij knik in Knardijk / Zeewolderdijk (167.0-486.6) Info: Egbert de Boer*

Zaterdag 30 mei – Goedereede (D16)

We bezoeken blok 056-427 met een stuk van de Middelduinen. Verzamelen: 10.00 uur, bij het busstation (58,1/426,1) langs de oude provinciale weg. Info: Adrie van Heerden* en Jo Schunselaar*

JUNI

Zaterdag 6 juni – Usquert (D2) Wederom twee door FLORON geselecteerde km-hokken 236-602, Usquert, en 237-603, Lutjebosch / Boumaheerd. Landbouwgebied. Verzamelen: 9.30 uur, station Usquert Info: W. J. Stouthamer

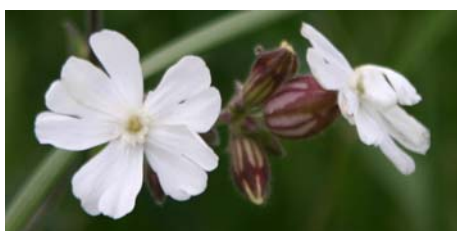
Zaterdag 6 juni – Overijssels Kanaal (D7) Vervolg in een reeks langs dit kanaal waar we in de laatste twee jaren steeds verrassingen aantreffen. Verzamelen: 10.00 uur, Kempersbrug, in de weg Helendoorn-Den Ham (229,25-494,60). Info: Otto Zijlstra*.

Zaterdag 6 juni 2009 – Ruurlo (D8) Natuurontwikkeling langs de Oude Leerinkbeek met *Ranunculus hederacea*, *Montia fontana*, *Potamogeton polygonifolius*. Verzamelen: 10.00 uur, station Ruurlo. Info: Fred Bos*, of Louis-Jan van den Berg*. Op de excursiedag zelf, Fred: 06-10363012; Louis-Jan: 06-11140923

Zaterdag 6 juni – Egmond Binnen (D13) Inventarisatie van een selectiehok (104-511) op de overgang van duinen en geestgronden. Verzamelen: 10.00 uur, op de parkeerplaats van PWN aan de Oude Schulpweg (coördinaten 104,350- 12,350). Opgave en info: Aart Swolfs*

Zaterdag 6 juni – Lelystad, Knardijk, Lage Knarsluis (D10) Aan de Knardijk ten zuiden van Lelystad en in de buurt van de Oostvaardersplassen liggen twee selectiehokken (random / landelijk gebied) naast elkaar (km-hok 158-494 / 5). We bezoeken één of beide. Verzamelen: 10.00 uur, station Lelystad, achterzijde. Info: Egbert de Boer*

Zaterdag 6 juni 2009 – Etten-Leur

Dagkoekoeksbloem

ND

(D18) Inventarisatie van km-hok 102-398, een hok waar helemaal geen gegevens van bekend zijn. Behalve een spoorlijn met een park, ook een klein stukje industrieterrein en een villawijk. Mocht het tegenvallen dan hebben we het eronder gelegen hok als alternatief: 102-397. Verzamelen: 10.00 uur, station Etten-Leur. Info en opgave: Petra van der Wiel*

Zaterdag 6 juni – Wolfheze (D22)

We gaan naar km-hok 183-444 (een selectiehok): heide, bos, bebouwing, grasland. Dus meer dan 200 soorten moet hier mogelijk zijn. Verzamelen: 10.00 uur, op de kruising van de Kasteelweg en de Utrechtse weg in Doorwerth. (coördinaten ongeveer 182,8-444,3). Info en opgave: Johan Peters*

Zondag 7 juni – Kennemerstrand (D15)

Op dit bijzondere stukje aangroei kust ten zuiden van de Zuidpier van IJmuiden komen op de jonge duintjes en in de natte duinvalleien bijzondere planten voor, zoals orchideeën. De excursie onder leiding van iemand van de Vrienden van het Kennemerstrand is geschikt voor beginners en kinderen vanaf 12 jaar.

Verzamelen: 10.00 uur, bij Paviljoen Nova Zembla, aan de noordzijde van het Kennemermeer. Bereikbaar met bus 4 (uit Haarlem) en bus 81 (uit Amsterdam-Sloterdijk) en uitstappen bij eindhalte IJmuidenstrand. Info en opgave: Niko Buiten*, of 06-12645287

Zaterdag 13 juni – Mepperdennen e.o., Meppen (D5)

We bezoeken delen van de Mepperdennen, een gevarieerd bosgebied op voormalig stuifzand. Verzamelen: 10:00 uur in Hotel Restaurant Het Wapen van Aelden, Aelderstraat 6 in Aalden (www.hotelhetwapenvanaelden.nl). Info: Els Heijman* of Edwin Dijkhuis*, voor het maken van afspraken over vervoer naar het vertrekpunt.

Zaterdag 13 juni – Lexmond (D11)

In een omgeving waar we als FLORON nog nooit geweest zijn, gaan we een hok (130-441) bezoeken met veel variatie. Afwisseling in de vorm van de rivier de Lek, het urbane van Lexmond en het komkleiland-schap van de Vijfheerenlanden, zorgt ongetwijfeld voor een hoog soortenaantal. Verzamelen: 10.00 uur, bij het eindstation van sneltram Nieuwegein-Zuid of om 10.15 uur bij de kerk in de Dorpstraat in Lexmond zelf. Info en opgave: Wim Vuik*

Zaterdag 13 juni – Laegieskamp op de Hilversumse Meent (D14)

Tussen de sportvelden ligt een blauwgrasland, na een herstelprogramma van 15 jaar nog steeds met blauwe knoop, pilvaren, moerashertshooi en koningsvarens. Bij voldoende animo bezoeken we de Nieuwe Keverdijkse polder ten zuiden van het Naardermeer, waar nu een natuurontwikkelingsproject plaatsvindt. Verzamelen: 10.00 uur, station Naarden-Bussum. Info en opgave: Peter Wetzels*

Zaterdag 20 juni 2008 – Oostermaat / Lettelerleide (D6)

Bezoek aan een km-hok met stukje van natuurgebied Oostermaat, bosgebied en Lettelerleide, een random selectiehok van FLORON.

Verzamelen: station Raalte, 9.30 uur; de excursie eindigt omstreeks 13.00 uur. Info: P. Bremer*

Zaterdag 20 juni – Almere, Almeerderhout, omg. De Kempphaan (D10)

Een selectiehok (random) in de buurt van De Kempphaan, ten zuidoosten van Almere, doorsneden door de Hoge Vaart (147-484). Verzamelen: 10.00 uur, station Almere Info: Egbert de Boer*

Zaterdag 20 juni – Bergambacht / Lek (D16)

Een bezoek aan de rivier. We inventariseren een blok aan de Lek (113-436). Verzamelen: 10.00 uur, bij de zuidelijke veerstoep van de pont bij Bergambacht. Info: Adrie van Heerden* en Jo Schunseelaar*

Reuzenbalsemien

ND

Zaterdag 20 juni – Hulst (D17) Dit jaar gaan we een selectiehok ten zuiden van Hulst (62-365) inventariseren door middel van drie excursies. Naast de stadsrand, ook jong loofbos en een oude spoorlijn. In het bosgebied is ooit een bijzondere orchidee waargenomen. Peter Maas (SBB) loopt in ieder geval mee. Verzamelen: 13.00 uur, parkeerterrein zwembad (coördinaat 62,1-365,5). Als er meer dan 8 mensen komen, kunnen we de groep splitsen en wordt ook het stadshok 61-385 gedaan. De excursie duurt tot 16.00 uur. Info: Justus van den Berg* of via justusvandenbergh@kpnplanet.nl. (zie ook: 9 mei, 5 september)

Zaterdag 20 juni – Landgoed Biljoen (D22). Deze keer doen we een ander afwisselend km-hok 196-445, kasteel Biljoen en directe omgeving. Ook dit is een selectiehok. In het verleden zijn hier meer dan 200 soorten gevonden, maar dat is al meer dan 10 jaar geleden, hoog tijd voor een nieuwe ronde. Verzamelen: 10.00 uur, bij de rotonde aan de Zutphense Straatweg in Velp (coördinaten ongeveer 196,3-445,8). Info en opgave: Johan Peters*

Zondag 21 juni – Anna Paulowna (D12) Inventarisatie van km-hok 116-542, een dorps-hok waarvan weinig actuele gegevens bekend zijn. Verzamelen: 10.00 uur, bij het NS-station. Info en opgave: Jaap Groot*

JULI

Zaterdag 4 juli – Vriescheloo (D1) Twee selectiehokken in het veengebied ten oosten van Vriescheloo, n.l. 273-566 (Loosterveen) en 273-567 ('t Steenen paard) Verzamelen: 9.30 uur, parkeerplaats station Winschoten. Info: A. M. Nieuwenhuijs

Zaterdag 4 juli – Rietmolen (D7). Langs de Schipbeek. Verzamelen: 10.00 uur, Rietmolen, bij de kerk (242,26-462,11). Info: Otto Zijlstra*

Zaterdag 4 juli – omgeving Soest (D11) In de omgeving van Soest liggen diverse zeer interessante natuurgebieden, waarbij kwel een belangrijke rol speelt. We gaan in ieder geval een hok doen met diverse zeldzaamheden. Ter plekke bepalen we welk hok. Ook in deze omgeving zijn we als FLORON nog nooit geweest. Verzamelen: 10.00 uur bij NS-station Soest-Zuid. Info en opgave: Wim Vuik*

Zaterdag 4 juli – Bergens duingebied (D13) Inventarisatie van een selectiehok (106-520), een zeer gevarieerd duinhok in het Noord-Hollands Duinreservaat. Verzamelen 10.00, uur bij de Franschman (Coördinaten 106,350-520,005) aan het begin van de Zeeweg naar Bergen aan Zee. Opgave en info: Koos Ballintijn*

Zaterdag 4 juli – Gouda (D16) Een randstedelijk hok bij Gouda. In blok 110-446 een deel van de wijk Gooverwelle en een deel van de Hollandse IJssel. Verzamelen: 10.00 uur, bij het station (zuidzijde) van Gooverwelle (110,7-447,7). Info: Adrie van Heerden* en Jo Schunselaar*

Zaterdag 4 juli – Heyen (D20) Recent gegraven poel van SBB. Vorig jaar massaal *Juncus tenageia*. Kleinschalig landschap (197-406 en 407). Verzamelen: 10.30 uur, op zijweg achter Heyense molen (196,95-407,2). Per bus vanaf Nijmegen-Venlo ¾ uur. Hooguit 3 treinreizigers kunnen na afspraak hierover meerijden vanaf NS Boxmeer om 10 uur. Info en opgave: Fons Reijerse*

Zaterdag 11 juli – Oude diep, Hoogeven (D5) We brengen een bezoek aan het natuurontwikkelingsgebied Pesserma in het beekdal van het Oude diep. Verzamelen: 10:00 uur, in De Pesserhof, Dorpsstraat 5 in Pesse (www.pesserhof.nl) Info: Els Heijman* of Edwin Dijkhuis*, voor het maken van afspraken over vervoer naar het vertrekpunt.

Zaterdag 11 juli – Ochten (D9) Inventarisatie van selectiehok 167-435 (en mogelijk 168-435). Een combinatie van Betuwse dorpsflora en Waaluiterswaard. Verzamelen: 10.00 uur, bij de kerk aan de Kerkstraat, Ochten. Info en opgave: Ineke Jansonius*

Blad van Muurleeuwenbek ND

Zaterdag 11 juli – Leusden (D11) Afwisselend hok net ten zuiden van Leusden (158-459). O.a. de Schoolsteegbosjes liggen in dit hok. Ze zijn bekend vanwege kwetsbare planten en mossen. Maximaal 10 deelnemers. Verzamelen: 10.00 uur, op NS station Amersfoort CS. Info en verplichte opgave: Wim Vuik*

Zaterdag 11 juli – Vught (D19) Km-hok 146-406, Vught, bos, agrarisch gebied, woonwijk, water (deel IJzeren Man) en spoorlijn. Verzamelen: 10.00 uur, station Vught. Dit hok ligt op enige wandelafstand van het station (vergelijk 9 mei). Info: Joep Spronk*

Zaterdag 25 juli – Boxtel-Ladonk (D19) Km-hok 149-399 Boxtel-Ladonk: industrieterrein, agrarisch gebied en Smalwater. Verzamelen: 10.00 uur, station Boxtel (vergelijk 23 mei). Info: Joep Spronk*

Zaterdag 25 juli – Reijndersmeer (D20) Voedselarme poelen, grindplas, bos, hei, recent ingericht voor natuurontwikkeling (203-399). Verzamelen: 10.30 uur, P bij café Arizona tussen Bergen (L) en Well aan W-kant van weg (201,8-400,2). Per bus vanaf Nijmegen-Venlo ca 1 uur. Hooguit 3 treinreizigers kunnen na afspraak hierover meerijden vanaf NS Boxmeer om 10 uur. Info en opgave: Fons Reijerse*

AUGUSTUS

Zaterdag 1 augustus – Lauwersmeer (D2)

In het oostelijk deel van de Lauwersmeer – militair oefenterrein - liggen enkele geselecteerde km-hokken. Verzamelen: 9.30 uur, parkeerstrook langs de Strandweg t/o de Willem Lodewijk van Nassaukazerne (213-597). Info: W. J. Stouthamer

Zaterdag 1 augustus – Assendelft (D13) Inventarisatie van een selectiehok (112-500), een gevarieerd hok met infrastructuur, weiland en spoorlijn op de grens van Assendelft en Krommenie. Verzamelen: 10.00 uur, bij het NS station Krommenie (coördinaten 112,500-500,900). Opgave en info: Koos Ballintijn*

Zaterdag 1 augustus – Nationaal Park Zuid-Kennemerland bij Overveen (D15) We bezoeken Middenduin (100-489) met vochtige en droge schrale graslanden, half-open duingebied en duinbossen. We zien hoe succesvol natuurherstel van bloembollenlanden is. We vullen een streeplijst van het kilometerhok in en meten bijzondere soorten in. Verzamelen: 10.00 uur, bij NS-station Overveen. Info en opgave: Niko Buiten* of 06-12645287

Zaterdag 8 augustus – Sellinger (D1) Twee selectiehokken: 271- 552 met camping, bos, ook een stukje ven; 273-551 met stukjes bos, verder bouw- en weiland. Verzamelen: 9.30 uur, parkeerplaats naast gemeentehuis Sellinger. Info: A. M. Nieuwenhuijs

Zondag 9 augustus – Haarlem, stadsplantenexcursie (D15) Vandaag bekijken we kilometerhok 104-490 met begraafplaatsen, woonwijken, park en een stukje kade van het Spaarne. Verzamelen: 10.00 uur, bij NS-station Haarlem (noordzijde). Info en opgave: Niko Buiten* of 06-12645287

Zaterdag 15 augustus 2008 – Eelerberg (D6) Excursie naar km-hok 224-492, aan de noordzijde van de Eelerberg. In het verleden kwamen hier diverse soorten van zwak gebufferd water voor. In dit hok ligt ook een deel van een gerealiseerde ecologische verbindingzone. Selectiehok FLO-**RON**. Verzamelen: 9.30 uur, station Raalte; de excursie eindigt omstreeks 13.00 uur. Info: P. Bremer*

Zaterdag 15 augustus – Hilversum (D11) Selectiehok (138-469). In het verleden goed voor meer dan 300 soorten en diverse zeldzaamheden. Verzamelen: 10.00 uur, bij NS station Hilversum-Sportpark. Info en opgave: Wim Vuik*

Zaterdag 22 augustus 2009 – Spijk, uiterwaarden (D8) Slikkige oevers van de Boven-Rijn met *Limosella*, *Cyperus fuscus* en diverse *Chenopodiums*. Verzamelen: 10.00 uur, station Zevenaar. Info: Fred Bos*, of Louis-Jan van den Berg*. Op de excursiedag zelf Fred: 06 10363012; Louis-Jan: 06 11140923

Woensdagavond 26 augustus – Nunspeet / Vierhouten (D10) Een selectiehok (natuurgebied) op de Elspeete Heide (143-480). Verzamelen: 19.00 uur, station Nunspeet. Info: Egbert de Boer*

Zaterdag 29 augustus – Kijfhoek / Zwijndrecht (D16) Als de “on”kruiden in de akkers een beetje ontwikkeld zijn bezoeken we een akkerhok bij het afgedamde riviertje “De Devel”. Verder zijn er wat recreatiebossen. Het blok 100-426 ligt bij Zwijndrecht. Verzamelen: 10.00 uur, bij het kerkje in Kijfhoek (100,1-426,6). Info: Adrie van Heerden* en Jo Schunseelaar*

Stekend loogkruid

ND

SEPTEMBER

Zaterdag 5 september – Engbertsdijk-venen (D7) Laarzen mee! Het veen in. Eventueel: Oude Hoevenwegsvenen 241-495 (selectiehok). Verzamelen: 10.00 uur, Vriezenveen – De Pollen; Oude Hoevenweg – brug Verbindingsleiding (242,45-495,75). Info: Otto Zijlstra*

Zaterdag 5 september – Wamel, uiterwaarden (D9) Inventarisatie van hokken 158-432 en 159-432. Uiterwaardengebied aan de zuidkant van de Waal. Verzamelen: 10.00 uur, bij 't Veerhuis, Wamel, vanuit Tiel bereikbaar met het voetveer. Info en opgave: Ineke Jansonius*

Zaterdag 5 september – Lelystad (D10) Twee stadshokken in Lelystad (163-503/2), waarvan tot nu toe nauwelijks gegevens bekend zijn. We bezoeken één of beide hokken. Verzamelen: 10.00 uur, station Lelystad, achterzijde. Info: Egbert de Boer*

Zaterdag 5 september – Hulst (D17) Dit jaar gaan we een selectiehok ten zuiden van Hulst (62-365) inventariseren door middel van drie excursies. Naast de stadtrand, ook jong loofbos en een oude spoorlijn. In het bosgebied is ooit een bijzondere orchidee waargenomen. Peter Maas (SBB) loopt in ieder geval mee. Verzamelen: 13.00 uur, parkeerterrein zwembad (coördinaat 62,1-365,5). Als er meer dan 8 mensen komen, kunnen we de groep splitsen en wordt ook het stadshok 61-385 gedaan. De excursie duurt tot 16.00 uur. Info: Justus van den Berg* of via justusvandenbergh@kpnplanet.nl. (zie ook: 9 mei, 20 juni)

Zaterdag 5 september 2009 – Bergen op Zoom (D18) Inventarisatie van km-hok 78-389, 2e bezoek, een stadshok op de rand van Brabantse Wal met de zuidelijke helft van het centrum, park Kijk in de Pot. Kans op varens en zoutminnende soorten. Verzamelen: 10.00 uur, station Bergen op Zoom, voorzijde, vandaar rijden we naar het hok. Info en opgave: Petra van der Wiel*

Zaterdag 12 september – Amsterdam (D14) In een dynamische stad is moeilijk te voorspellen wát we gaan vinden. Dát we leuke dingen tegen zullen komen is wel zeker. We maken een stadstocht in het oostelijk deel van Amsterdam.

In voorgaande jaren is hier gevonden: dichtbloemige kruiddikers, muurganzenvoet, liggende & kleine majer, kransgras, kransmuur, kransnaalbaar, donzige klapproos, ronde ooievaarsbek, hoge fijnstraal, vroeg havikskruid.

De route wordt na een voorverkenning bepaald en ook of het een wandel- of fietsexcursie wordt. Opgave is daarom verplicht. Verzamelen: 10.00 uur, station Amsterdam-Muiderpoort. Info en opgave: Peter Wetzels*

Zaterdag 19 september – Industrieterrein Bargermeer, Emmen (D5) We zijn benieuwd wat we op deze najaarsexcursie aan typische stadsplanten aantreffen op het grootste industriegebied van Noord-Nederland. Verzamelen: 10:00 uur, in Hotel-Restaurant Ten Cate, Noordbargerstraat 44-46 in Emmen, (www.tulipintencate.nl). Info: Els Heijman* of Edwin Dijkhuis*, voor het maken van afspraken over vervoer naar het vertrekpunt.

Zaterdag 19 september – Traditionele rivierexcursie (D11/D19) De jaarlijkse terugkerende afsluiting van het seizoen van beide districten, alleen dit jaar niet! Dit jaar weer langs de Waal. Verzamelen: 10.00 uur, bij Station Zaltbommel. Info en opgave: Wim Vuik*

Kruisdistel

ND

Zaterdag 19 september 2009 – Etten-Leur (D18) Inventarisatie van km-hok 102-398, 2e bezoek, een km-hok waar helemaal geen gegevens van bekend zijn. Behalve een spoorlijn met een park, een klein stukje industrieterrein en een villawijk. Mocht het tegenvallen dan hebben we het eronder gelegen hok als alternatief 102-397.

Verzamelen: 10.00 uur, station Etten-Leur. Info en opgave: Petra van der Wiel*

Zaterdag 26 september 2009 – Lochem (D8) Industrieterrein gemeente Lochem langs de Berkel. We laten ons verrassen, want het terrein is vrijwel onbekend voor ons. Verzamelen: 10.00 uur, station Lochem. Info: Fred Bos*, of Louis-Jan van den Berg*. Op de excursiedag zelf Fred: 06-10363012; Louis-Jan: 06-11140923

Zaterdag 26 september – Rijswijk (D16)

Een groot deel van D16 is stedelijk gebied, waarvan we jaarlijks een deel bezoeken. Het stadsblok voor deze keer is 81-449. Verzamelen: 10.00 uur, op de parkeerplaats van het winkelcentrum "De Boogaart", in de hoek van de Sir W. Churchilllaan en Prinses Beatrixlaan (in het verlengde van de provinciale weg uit Delft). Info: Adrie van Heerden* en Jo Schunselaar*

Zaterdag 26 september – Middelburg (D17)

Urbane soorten in Middelburg. Wim van Wijngaarden heeft de stad intensief onderzocht en we gaan met hem op zoek naar de typisch urbane soorten, zoals de fijnstralen, stijf hardgras, klimopbremraap en natuurlijk de vele varens van de Kaai. Verzamelen: 13.00 uur, voorkant van het Station Middelburg. Excursie duurt tot 16.00 uur. Info: Justus van den Berg* of via justusvandenbergt@knpplanet.nl.

Muurfijnstraal

ND

Zondag 27 september – stad Utrecht (D11)

Allerlaatste excursie onder leiding van de DC in zijn geliefde Utrecht. Een onvervalst stadshok (136-455). Een meetmethode met diverse zeldzaamheden en verrassende urbane flora. We gaan wandelen, dus het is raadzaam om met de trein te komen. Verzamelen: 10.00 uur, op de taxistandplaats van Hoog Catharijne, vlakbij NS-Utrecht-CS. Info en opgave: Wim Vuik*

Excursie Almere

ND

! Veel plezier en floristisch genieten tijdens de excursies!

Een greep uit de bijzondere vondsten van 2008:

René van Moorsel

Woodsia ilvensis Bab.

Woodsia is een klein geslacht van varens met een mondiale verspreiding en omvat zo'n 16 soorten, waarvan een viertal voorkomt in Europa.

Het geslacht Woodsia is direct te herkennen doordat de indusia¹⁾ die de sori²⁾ bedekken in draadvormige delen uiteenvallen en de sori zo een "wollig" uiterlijk geven.

Woodsia ilvensis

Janet Novak

Onlangs is Woodsia ilvensis voor de eerste keer aangetroffen in Nederland en wel in Doetinchem. Hij staat op een oude bakstenen muur en er is geen aanleiding te veronderstellen dat de soort is aangeplant of is ontsnapt uit een tuin of kas.

Deze laatste informatie is afkomstig van Louis-Jan van den Berg & Benno ter Linde, die deze soort gevonden hebben.

Woodsia ilvensis wordt tot 20 cm hoog en heeft rhizomen³⁾ die dicht bezet zijn met de resten van de afgestorven bladeren. De bladstelen zijn glanzend roodbruin, dragen een articulatie⁴⁾ aan de voet en zijn meestal korter dan de bladschijf. De bladschijven zijn rijk bezet met stroschubben en haren. De sori op de onderkant van het blad "vloeien" uiteindelijk "samen".

1) indusia – (enkelvoud: indusium) de vliesjes over een sporenhooftje

2) sori – (e.v.: sorus) groepjes sporangïen, afgedekt door een vliesje

3) rhizomen – wortelstokken

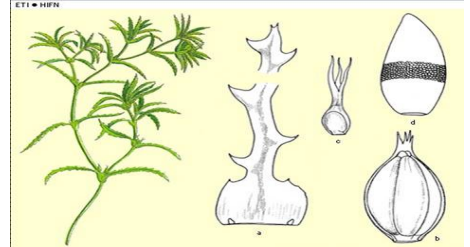
4) articulatie – gewricht

Najas minor (Klein nimfkruid):

Het geslacht Najas omvat ongeveer 40 soorten waarvan er twee ook in Nederland voorkomen. Hiervan komt Najas marina (Groot nimfkruid) het meeste voor.

Najas minor (Klein nimfkruid) is in het verleden (tot 1904) in ons land op zes plaatsen aangetroffen en er werd lang aangenomen dat de soort uit Nederland verdwenen was. In het begin van de negentiende jaren werd hij door John Bruinsma gevonden in het Eindhovens kanaal.

Tot voor kort was dat de enige plek waar hij voorkwam, hij staat er nog steeds. Nu is er een tweede vondst gedaan door Jan-Jaap Spaargaren in Polder de Biesbosch, waar hij in meerdere km-hokken werd aangetroffen.

Klein nimfkruid

E. Hallier 1880

Najas minor is een warmteminnende soort, die 's zomers voorkeur heeft voor sterk verwarmd water en die heel vroeger een veel ruimere verspreiding had. Men neemt dan ook aan dat hij destijds verdwenen is door de klimaatverslechtering na het Atlanticum (6000-3000 v.Chr.). Dus bestaat de mogelijkheid dat de recente klimaatverandering de oorzaak is van zijn terugkomst.

Dactylorhiza incarnata (L.) Soó subsp. coccinea (Pugsley) Soó

Deze ondersoort van de Vleeskleurige orchis is een endemiet uit het Britse. Ze heeft een gesloten areaal dat Oost-Ierland, West-Engeland en West-Schotland omvat. De planten staan daar in vochtige duinvalleien, op vochtige basenrijke, zandige plekken nabij de zee of op vochtige meeroevers in het binnenland.

Pas vorig jaar is de soort herkend in de Dintelse Gorzen door Jeanne Lauwen, Kees van Oers en Joke Stoop. Toen werd duidelijk dat het niet om een vorm van de gewone Vleeskleurige orchis ging maar om een andere ondersoort. Dit taxon werd in een drietal km-hokken aangetroffen. Er werd al direct gesuggereerd dat er mogelijk meer exemplaren te verwachten zijn op de laaggelegen slikken in aangrenzende km-hokken. Op 'waarneming.nl'

Vleeskleurige orchis met donkerrode bloemen

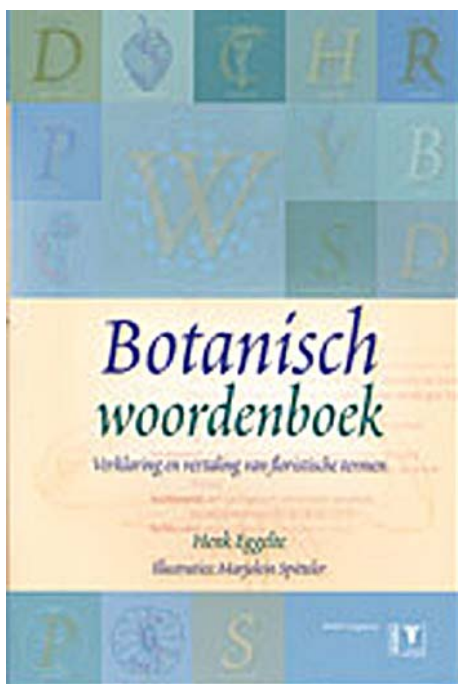
werd ook nog melding gemaakt van de vondst van één exemplaar bij IJmuiden. Dit taxon is het beste te herkennen door een combinatie van kenmerken, zoals de geringe stengelhoogte, de ongevekte bladeren en donkerrode bloemen.

Gertie Papenburg

Bij de KNNV Uitgeverij is het **BOTANISCH WOORDENBOEK** door Henk Eggelte verschenen. De uitgeverij had een herziening van Wetenschappelijke Mededeling 166, de **BOTANISCHE TERMENLIJST** uit 1986 (gevolgd door aangevulde herdrukken) op het oog, maar de uitgave is zozeer vernieuwd, dat het een nieuwe uitgave is geworden met ook een nieuwe naam.

Het boek telt afgezien van het voorwerk twee delen: het woordenboek-zelf, en een register. In het woordenboek zijn de termen in zestien thematische hoofdstukken geordend. Hoofdstuk 1 behandelt *Groei- en levensvormen* van 'autotroof' en 'boom' tot 'zomerannuel'; hoofdstuk 2 behandelt *Wortel en ondergrondse stengel*. En zo voort tot hoofdstuk 15 dat *Floristiek, vegetatiekunde, landschappen, diverssen* behandelt en hoofdstuk 16 *Kleuren*. Volgen nog hoofdstuk 17 (*Voor- en achtervoegsels*) en 18 (*Afkortingen en symbolen*).

De ca. 1500 termen worden zeer bondig uitgelegd. Het gaat strikt om de terminologie met betrekking tot vaatplanten. Mossen en kranswieren bijvoorbeeld blijven buiten beeld. De thematische ordening kwam mij op het eerste gezicht enigszins vreemd voor, maar blijkt heel praktisch. Wat de duidelijkheid ten goede komt, is dat Eggelte vaak families, geslachten of soorten als voorbeeld geeft. Een aanzienlijk aantal termen is geïllustreerd met heldere tekeningen van Marjolein Spitteler. Bij elke Nederlandse term zijn het Engelse, Duitse en Franse equivalent gegeven.

Dat is handig voor gebruikers van buitenlandse flora's. Nog een pluspunt is, dat Eggelte ook minder courante termen opgenomen heeft.

Omdat de begrippen thematisch en niet alfabetisch geordend zijn, is een apart register noodzakelijk. Dat omvat precies 50 pagina's en daarin zijn uiteraard ook de vreemdtaalige woorden opgenomen.

Op details is wel kritiek mogelijk, maar het **BOTANISCH WOORDENBOEK** is een heel bruikbaar naslagwerk, voor botanische beginners én gevorderden. Toch wil ik op één minpunt wijzen: de stijl van de omschrijvingen. Die is, zoals gebruikelijk in woordenboeken, zo beknopt als kan. Hierin slaat Eggelte evenwel regelmatig door, met onduidelijkheid tot gevolg. Een voorbeeld, het lemma 'blaadje'/'deelblad' (p. 54): *Het kleinste ongedeelde blaadje (kan groot zijn) van een samengesteld blad*. Voor degene die al van de term op de hoogte is, is direct duidelijk wat hier bedoeld wordt, namelijk dat door het '-je' van 'blaadje' iets anders uitgedrukt wordt dan verkleining. Maar voor een argeloze lezer is dit al gauw een vertroebelende invoeging, en voor hen is dit boek in eerste instantie toch bedoeld! De auteur had er ook best een aparte zin van kunnen maken in de trant van *Let wel, een blaadje kan dus best groot zijn*. In dit geval was die ruimte probleemloos beschikbaar, omdat de beknoptheid tot veel halfvolle regels leidt.

Toch, de slotsom luidt dat het **BOTANISCH WOORDENBOEK** een echte aanrader is.

Henk Eggelte, Marjolein Spitteler (ill.): **BOTANISCH WOORDENBOEK. VERKLARINGEN EN VERTALING VAN FLORISTISCHE TERMEN**. KNNV Uitgeverij, Zeist. 2008 (1^e druk). 196 pag. € 19,95 (voor KNNV-leden € 17,95)

Orchideeën

In 2009 besteedt FLORON speciale aandacht aan de orchideeën in ons land. Op de voorpagina in dit nummer leest u daar meer over onder "Bijzondere planten beter in beeld". **Geef uw waarnemingen van orchideeën door via: www.telmec.nl of www.waarneming.nl!**

Peter Wetzels nieuwe DC district 14

Ik ben 50 jaar geleden geboren in Amsterdam. Tot drie jaar geleden woonde, studeerde en werkte er ook. Ik ben toen 600 meter de provincie in verhuisd en woon nu in Diemen. Ik heb biologie gestudeerd aan de UVA en ook een opleiding tot schilder/graficus gevolgd aan de G.Rietveld Academie. Na een omscholing in de logistiek heb ik een tijd bij Fokker gewerkt en ben daar in de automatisering terecht gekomen. Dat werk doe ik nu in het Academisch Medisch Centrum in Amsterdam. Ik heb altijd wel (een beetje) gebotaniseerd maar door een brede belangstelling ben ik maar matig vaardig in Nederland, maar ook matig vaardig in de Alpen, de Midditerraneë en vooral de Canarische Eilanden. Inventariseren voor FLORON doe ik denk ik vanaf 1991.

Ik heb veel vrijwilligerswerk gedaan en ben ondermeer voor de KNNV actief geweest in de reiscommissie en heb reizen georganiseerd en deels ook als reis leider geleid naar Polen, Griekenland, Oostenrijk, Spanje en de Canarische Eilanden.

Ik vind mijzelf geen heel goede florist maar wel een goede organisator. Voor het DC-schap heb ik nog geen specifieke ideeën of plannen. Ik hoop wel dat ik vooral het enthousiasme in Amsterdam en omgeving wat kan opstoken. Ik ben op hoogte van het zware weer waarin FLORON verzeild is geraakt, een reden temeer om niet aan de kant te blijven staan.

Verder vind ik het leuk om na te gaan op welke wijze de ontwikkelingen op internet de vrijwilligers van FLORON kan ondersteunen.

Vanaf deze plek danken we Norbert Daemen van harte voor zijn inzet als DC in de afgelopen jaren!

Districtscoördinator ?

Er zijn/komen vacatures voor districtscoördinatoren in de districten 1, 11 en 15. Heb je organiserende kwaliteiten en houd je van de wilde flora, schroom dan niet en neem contact op met je coördinator of met Wout van der Slikke op het landelijke bureau van FLORON.

Dagelijks Natuurbericht

Een jaar geleden is het initiatief genomen dagelijks berichten over actualiteiten op het gebied van de natuur om ons heen uit te brengen op internet. Inmiddels werken vele PGO's hierin samen met de Stichting Duurzame Ontwikkeling. Dagelijks worden één à twee berichten uitgebracht waarin aandacht wordt besteed aan natuurnieuwsfeiten, dingen die op dat moment buiten te zien zijn, of op punt van gebeurtenissen staan. Ga naar www.natuurbericht.nl of neem het dagelijks natuurbericht op in je persoonlijke openingspagina van Igoogle.

www.meijsnatuurboeken.com

FLORON Nieuws wordt verspreid onder de actieve waarnemers van de Stichting FLORON en verschijnt twee keer per jaar.

Redactie:
Norbert Daemen, Gertie Papenburg, Egbert de Boer, Edwin Dijkhuis, Koos Ballintijn, Willem Stouthamer

Stichting FLORON
Postbus 9514
2300 RA Leiden
tel. 071-5273533
floron@floron.leidenuniv.nl

Overzicht districten met districtscöördinatoren en excursieleiders

- 1. Groningen-Oost:** Anneke Nieuwenhuijs, tel: 0597-414973 (geen e-mail);
- 2. Groningen-West:** Willem Stouthamer, tel: 050-3143841, e-mail: stouthamer.wj@inter.nl.net;
- 3. Friesland-Oost:** Harry Waltje, tel: 0512-543443, e-mail: harry.tineke@tiscali.nl;
- 4. Friesland-West:** Gertie Papenburg, tel: 0511-541376, e-mail: gmgjtp@xs4all.nl;
- 5. Drenthe:** Edwin Dijkhuis, tel: 050-3600155, e-mail: edwin_anneke@wanadoo.nl; Els Heijman (excursies), tel. 050-4092836 e-mail: BerElsHeijman@hetnet.nl;
- 6. Beneden-IJssel:** Piet Bremer, tel: 038-4535753, e-mail: pietbremer@planet.nl;
- 7. Twente:** Otto Zijlstra, tel: 053-4331589, e-mail: ogzijlstra@zonnet.nl;
- 8. Achterhoek:** Fred Bos (DC), tel: 0543-515341, e-mail: ff.bos@zonnet.nl; Louis-Jan van den Berg (excursies), tel. 0544-372594, e-mail: ljvdberg@chello.nl;
- 9. Gelderland-West:** Ineke Jansonius, tel: 0317-413884, e-mail: kloen.jans@chello.nl;
- 10. Flevoland:** Egbert de Boer, tel: 0578-572292, e-mail: edeboer008@planet.nl;
- 11. Utrecht:** Wim Vuik, tel: 0344-663693, e-mail: wim.vuik@xs4all.nl;
- 12. Noord-Holland Noord:** Jaap Groot, tel: 0226-312770, e-mail: j.groot02@quicknet.nl;
- 13. Noord-Holland Midden:** Aart Swolfs (DC), tel: 072-5093315, e-mail: a.g.swolfs@hccnet.nl;
- 14. Noord-Holland Zuid:** Peter Wetzels, tel: 0206928352 e-mail: floronamsterdam@gmail.com;
- 15. Hollands Duin:** Joop Mourik, tel: 023-5285502, e-mail: joopmourik@gmail.com; Niko Buiten (excursies), e-mail: nikobuiten@orange.nl; tel 023-5403266
- 16. Zuid-Holland Zuid:** Adrie van Heerden (DC), tel: 015-3696164, e-mail: famheerden@wanadoo.nl; Jo Schunselaar (excursies), tel. 015-2620997, e-mail: schunselaar@wanadoo.nl;
- 17. Zeeland:** Justus van den Berg, tel: 0113-271210, e-mail: justusvandenbergt@kpnplanet.nl;
- 18. Noord-Brabant Markiezaat:** Petra van der Wiel, tel: 0165-533059, e-mail: Lvdwiel@wish.net;
- 19. Noord-Brabant Oost:** Joep Spronk, tel: 040-2120672, e-mail: j.spronk@chello.nl;
- 20. Noord-Limburg:** Leo Spoomakers (DC), tel: 043-3255398, e-mail: Spoomakers@home.nl; Fons Reijerse (excursies), tel 0485-571212. e-mail: Fons.reijerse@xs4all.nl;
- 21. Zuid- en Midden-Limburg:** Marian Baars (DC), tel: 043-3478083, e-mail: marianbaars@planet.nl; Jan Egelmeers (excursies), 043-6042655, e-mail: egelmeers1@home.nl;
- 22. Gelderland-Midden:** Johan Peters, tel: 06-49806439, e-mail: jee.peters@gmail.com;
- 23. Noord-Brabant Baronie:** Peter van Ruth, tel: 0162-311463, e-mail: p.vanruth@home.nl.

